

Iz pesniške delavnice Antona Žaklja-Rodoljuba Ledinskega

Marija Stanonik

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 3,
SI 1000 Ljubljana, marija.stanonik@sazu.si

Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski sam ni izdal nobene pesniške zbirke. Zato se to poglavje posveča njegovi pesniški praksi izrecno na podlagi njegove rokopisne ostaline. Po uvodnem pojasnilu o kronologiji Žakljevih pesmi na podlagi črkopisa in jezika sledi njihova analiza glede na njihovo poetiko, žanrska vprašanja, medbesedilnost in izbrano motiviko s poudarkom na motiviki cvetja, ki pa ni bukolična, in umetniški sinesteziji med pesništvom, glasbo in likovno umetnostjo.

Ključne besede: cvetje, slavček; poetika, žanrska vprašanja, medbesedilnost, umetnost

Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski did not publish any poetry collections himself. This chapter therefore focuses on his poetic practice explicitly on the basis of his handwritten notes. An introductory explanation of the chronology of Žakelj's poems is followed by their analysis according to their poetic style, genre issues, intertextivity and selected motifs, with an emphasis on flower motifs, which are not bucolic but an artistic synthesis of poetry, music and fine art.

Keywords: flowers, nightingale; poetic style, genre issues, intertextivity, art

Uvod

Viktor Steska je triinsedemdeset Žakljevih pesmi izbral za objavo, a se mu jih kljub dvakratnemu poizkusu, tako med prvo kot med drugo svetovno vojno, ni posrečilo objaviti (Debeljak 1957: 88–117; Dolenc 1992: 382). Alfonz Gspan mu je vendarle zagotovil sled v slovenski literarni zgodovini tako, da jih je nekaj uvrstil v *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja* in Anton Slodnjak jim je dodal tehten komentar, ki se v povzetku glasi:

Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski (1816–1868) je, »kot večni kaplan« preganjan od obrekljivcev, romal od župnije do župnije in se dolgo bojeval za svoj pesniški obstoj. Dokazi tega boja so se do danes ohranili le fragmentarno. Zato bo ostala njegova slika v naši slovstveni zgodovini nejasna. Ostanke njegove zapuščine pričajo, da bi bil mogel obogatiti naše slovstvo. Kljub temu je ob Prešernu umetniško doraščal v pesnika izpovedovalca, medtem ko so učenci Koseskega ostajali nezanimivi posnemovalci. S čustveno liriko ni mogel med bralce, nekaj zaradi duhovniškega odpora zoper erotiko in svobodnejše misli v pesništvu, nekaj zaradi izdajateljske in založniške nemarnosti (Slodnjak 1979: 217–221, 417–433).

Kronologija pesmi

Slodnjak med drugim obžaluje, da niti iz Žakljevih izvirnih arhiviranih rokopisov niti iz Steskovih prepisov ni mogoče ugotoviti, kdaj so nastajale (Slodnjak 1979: 422). Konkretno sta res navedena samo dva datuma, za eno je datum pogójen,¹ za tri pesmi je čas njihovega nastanka mogoče dognati iz motivike in zunanjih okoliščin. Vse to je navedeno v opombah pri tukajšnji faksimilizirani objavi rokopisov. Obstaja še nekaj možnosti, iz katerih se dá kolikor toliko sklepati o času njihovega nastanka.

Črkopis

a) Samo dve Žakljevi pesmi sta v celoti napisani v bohoričici: *Gospodu Janezu K. Kersniku, pravimu uzheniku naravo-flóvja na zefárski Kraljévi VIK'SHI UZHIVNIZI V' LJUBLJANI ino pravimu so-údu zefárske krájnske kmétijfke drúshbe*, posvečena mu od njegovih hvaležnih učencov o njegovim godu 24. rožniga cveta 1838, je edina objavljena in edina Žakljeva samostojna bibliografska enota.² Druga *Pevza ljubésin in smert* [55] je ostala v rokopisu.

Bogato s svilenim rjuhami odét
Je stal v kraljévim vertu shótar razfpet;
Pod njim je bla misa ruména, krog njá
Gofpe in gofpodje v venzu sedé.

Podoba je angeljka med njimi bla,
Tak mila in lépa, ko luna fvitlá;
Ko svésala daniza na nébu gori,
Gorele so njenine blage ozhi.

Bolj, kakor rosha ki v vertu zvete
So liza njene rudezhe ble. –
Hzhi kralja, vsim draga podoba je a
Vfim ljuba, vfim sasheléna je bla. –

Vneto je sa-njo smed vfih blo narbolj
Pevza mladiga ferzé, ki je v szhisli nikolj
Spuftil ní, ktéri, kader je koli pesem pel,
Gotovo kraljizhnize sladko hvalo je pel.

¹ Na listu s svinčnikom napisani podatki poslovne narave, zadnja letnica 1849, kar morda nakazuje nastanek pesmi.

² Ohranjena v enem samem izvodu v NUK.

Kralj pogleda po fhotoru okrog,
In veseliti se vidi gošpôde zél krog,
Med njimi le videl je pévza okó,
Ki lilo je folse lize bledó.

»Sakaj tak temno gledašh, o pevez moj!
»Ti je shalno ferzé in tefhko nezój?
»Ti mar v ferzu nizh vezh péfem ne doní?
»Al sléga fe shaloft po duhhi ti?

»Drugikrat v goftjah vefelih vefel fi bil;
»Mnogo fi fladkih péfmiz is uft islil;
Rasodéni mi péviz! Kaj te teshi,
In kaj ti fhaloft prefladko mori?

To slifhati pévez je sirfo ?? vsél
Pobréhnal po strunah, in pésem sapél;
In shaloft vfo svojo je v-anjo vlil,
Si s péfmijo gorézhe ferzé je hladil.

In pil je, in pravil, kak fladki mir
Dufha, ki bil mu je pétja izvír,
Satérli fo jafni pogledi ozhéfa njé,
Ki posabilo nikdar ferzé.

Kak milo in tiho mu strune pojó
Ko ferza glafove sh-njih vabi s' rokó!
Góspôdi je njéga pétja ginilo ferzé,
Gospém in gošpódam fo tekle folsé

Pozornost zbuja v bohoričici čitljivo izpisano ime *Marija Lonzhar* in zraven nevpadljiv, križasti pesnikov okrasek pod lepopisno izpisanimi soneti 13, 14, 15, 16. V bohoričici je tudi fragment proznega besedila, ko nek vdovec vzame k sebi ženino mlado sorodnico Marijo, ki jo opisuje kot idealno dekle.³

Res pa je, da si je še leta 1850 in 1853 z bratom dopisoval v bohoričici (Dolenc 1956: 214).

Pri nekaterih pesmih, ki so že v gajici oz. slovenici, se sem in tja opazi negotovost pri zapisovanju sičnikov *s* in *z*. Ne gre samo za upoštevanje pravopisnega pravila o rabi predloga *s* ali *z*, temveč za alterniranje med bohoričico in slovenico. Prim.:

³ »Marija je bila (ena) izmed tistih tananih podob, katerih zlati lasje, potočnice modrih oči, mirna obraznost, mila perjaznost ino dušo-polni pogledi nas na visoke in duhovne podobe Kaledanskiga pevca pominajo in katerih celo bitje nas z milo silo k sebi uleče.« Glej besedilo v razdelku *Proza* v pričujoči faksimilni izdaji Žakljevih besedil.

Z ternja in jim zdravi sad zori. Ni jasno, ali je pravopisna ali pravorečna napaka, pomota. (*Smaragd*, 2. k.):

V slavo se **z** Helenci sklenejo / Volni de se zmožtvali / Nad tiranskimi Peržani so (*Smaragd*, 6. kitica).

Deleq Bog obup naj meni / Dene, uednosti de se **sg**ube / V starim rodu ne strohnjeni ... (*Smaragd*, 1. k.)

Temota ležala / Na srovim gorencu / Drevena in **z**jala / Je dušo v slovencu (*Vodnik*, 1. k.).

Z grajavci so Gorenci / Src inu otopejo / In revni Slovenci / Pri sladi **sg**orejo; (*Vodniku*, 6. k.).

En bratec med njimi / **Iz**kreni vesel / Je blažno zatrobil / In milo zapel (*Slovenja*, 2. kitica).

Take pomote se sem in tja pojavijo še tudi, najbrž pozneje, v drugih pesmih in pričajo o njegovi vznemirjenosti.

In ko pervikrat zapoje skladnih zvônov direndaj, / Popusti vse déla svôje ljud, in teče kakor v raj / V vêžo milene svetnice, nebesčanske blážene, / Godcov pevcov pomočnice, strun kraljice **z**lavljene (Fragmenti o sv. Ceciliji).

b) Že v prikazanih primerih se poleg šumevcev *š* in *ž* iz gajice/slovenice pojavi znak *ȳ* za *č*. Tega je dosledno rabil pri sedmih od devetih pesmi v snopiču, sešitim z belim sukancem. Najbrž gre za Žakljevo znamenje pripadnosti ali zgolj ilirizmu ali vsem slovanskim narodom, med njimi pač tudi tistim, ki pišejo v cirilici. Težko, da bi zgolj s tem znakom hotel ustreči svojemu profesorju slovenščine, Francu Metelku ali Petru Dajniku, ki sta v metelčici in dajnčici zapisovala *č* z znakom *ȳ*. Ta znak se v zadnjih dveh pesmih v snopiču ne pojavi več, občasno le še v kakšni drugi pesmi, npr. v sonetu *Sim vaju bil pokonci se nositi* [4]. Če bi jih združili na eno mesto in bi se med njimi pokazala še kakšna druga stična točka, bi bilo mogoče tudi zanje ugotoviti približni čas nastanka.

Za omenjenih devet pesmi je zaradi njihovega trdega izražanja in tudi teološko zelo zahtevnih tem mogoče sklepati, da so nastajale na začetku njegove ustvarjalne poti, morda celo na spodbudo Franca Metelka pri njegovih urah slovenščine.

c) Občasno se v Žakljevem rokopisu pojavi tudi poseben znak, ki brez pikice označuje samoglasnik *i*. Pojavlja se v izglasju predvsem na koncu vrstic in ponekod sredi njih.⁴ Nisem mogla razpoznati, iz katerega (slovanskega črkopisa da bi bil prevzet, dokler se mi ni utrnilo, da je iz grške abecede. To se je najbrž dogajalo v zgodnji fazi Žakljevega ustvarjanja, ko je s pisavo pod vplivom slovanofilstva nekoliko eksperimentiral tudi v pisavi (čeprav ni jasno, s kakšnim namenom.

⁴ Prim. rokopis soneta *Stotera hvala tēbi, ječar kruti* [25] in eno od različic pri pesnitvi sveti Ceciliji v čast. Značilna pisava *-i-* brez pikice je na koncu vrstic in ponekod sredi njih.

č) Žakljeva posebnost so tudi vijugice (tilde) namesto strešic ali celo za zaznamovanje mesta naglasa pri samoglasnikih, ki se pa na zaslonu ne vidijo zmeraj tako dobro kot na papirju v živo (prim. pesem [45]). Ni jasno, od kod je prevzel to znamenje, niti ne, ali je mogoče imelo dogovorjeni pomen za družbo, v kateri se je avtor gibal ali je bila preprosto njegova gosposka manira.

Jezik

Drugo, po čemer bi se dalo ugotavljati kronologijo Žakljevih pesmi, je njegov jezik v pesmih, pravzaprav besedišče, slovnične oblike in pravopis.

a) Zdi se, da je edini pesnik, za katerega je značilno akanje pri pisanju zlogotvornega *r*. Akanje je tu morda nasledek avtorjevega rovtarskega narečja v domačem okolju. Prim.: *târdih pârskih* [35]; *sarca* globočini«, //...// Tam škârjanca radovanje / Mi je vlilo v *sârce* mir!« [36]; se kdo koli *obârne* [59]; *Smârt*. ... Povârhu koč spomin, ki *mârzlo* me objema [5].

Poleg tega uporablja v takih primerih tudi tedaj še veljavni *-e-* pred zvočnikom *r*: *skerb* [37], *seršen* [38]; *V serce zaterlo* [40]. Najbrž je to poznejša faza. Tak primer se lepo vidi iz treh različic naslova: *Smârt slaviča* / *Smert slaviča* / *Smrt slaviča* [53].

b) Drugo merilo, po katerih se da ugotavljati kronologija Žakljevih pesmi, bi bila po uporabljenih oblikah, prim. *sim* / *sem*: Vse je še po *starim* [45]; Kdar zašel *sim* nekdej [45]; Radostin *sim* ž-nje pil [45]; kdar oči *sim* v hrepenitvi [46]; Spet glas svôjiga šumênja [49]; Prešerin [40]. Napredek v upoštevanju novih oblikovnih pravil se vidi predvsem pri pesmih z več različicami, na kar je opozorjeno pri opombah.

c) Podobno je pri upoštevanju skupine *š > šč*: »Sej je Marija grešnim zatočiše, / Pomoč kristjanom, ki per nji jo iše.« [40].

Pesmi s to narečno posebnostjo prav gotovo sodijo v zgodnejši čas njegovega ustvarjanja.

č) Druga narečna posebnost je izrecno za poljanski govor značilen pridevnik *zal-a*.⁵ Žakelj ga je lahko prevzel od matere, saj sta si bila s pisateljem Ivanom

⁵ Žakelj ga ima tako rad, kot da bi ga hotel udomačiti v splošni jezikovni rabi in zato mogoče ni sprejemljivo merilo za čas nastajanja Žakljevih pesmi.

Tavčarjem, ki ga je rabil v pomenu za *čedno, stasito, lepo, dekle*,⁶ bližnja rojaka. Žakelj ga pogosto rabi izrecno za žensko personificiranje: pred Kranjo *zalo* [3]; »Pred materjo *Slovenijo prezalo* [4], a tudi za nežive predmete: »*zala skalca*« (*Jeremia*, 1. k.), »Rima cvet Ilirja *zala* je« (*Smaragd*, 7. k.), spanjšica *zala* [41].

»*Kak težke bivajo nogé, kak stopnje so negudne!*« (*Dve poslanki*, [69], 21. k.) se v pomenu *truden, leniv*, pojavi le enkrat, a je tu omenjen zaradi domnevno poljanske proveniencie.⁷

Tudi *vsednja obleka* (za vse delovnike v tednu, delavniška nasproti zakmašni, nedeljski): »*Vsédnjo halo in odélo dan si vsak na sêbi imá* (*I. Zidanje*) se je na Žirovskem ohranila vsaj še v čas mojega otroštva. Prav tako glagol »verdevati > vrdevati, le da zgolj za oskrbovanje živine v hlevu, Žakelj pa ga rabi za rože: »*Dekle verdevalo / Skrbno si je vrdevala*« [51].

Prislov v verzu »Po hiši letati *yserod* [63; 10. k.] je izrecno idrijski, še zmeraj pa iz rovtarskega narečja.

d) Ali je »*ravnada*« [32; 2x], tj. ravnina po vzoru »žernada«, »frčada« primorski narečni izraz ali je Žakljev neologizem po zgledu navedenih besed?

e) Pesem o *vdovcu* iz Ribniške doline je narečno dolenjsko obarvana tako njeni zvočni podobi kot po suhorobarskem besedišču. Da je sledil celo tehničnim novostim, priča »*mikroskop*« [Vdovec; 6. k.].

f) »*Jezeri* so let minoli« (*Smaragd*, 5. k.) seveda niso samostalnik srednjega spola jezero, temveč starodaven števnik tisoč, ki ga še poznajo in uporabljajo Slovenci v Porabju.⁸ Žakelj ga je najbrž spoznal prek Stanka Vraza, prav tako vzhodnoštajerski glagol »gučiti«.⁹

g) 7. februarja (svečana) leta 1850, komaj en mesec po materini smrti, nekdanji navdušeni pripadnik ilirizma odgovarja na Dunaj tedaj najbolj uglednemu profesorju slavistike Franu Miklošiču, da mu bo v kratkem poslal zbirko besed iz krajev, koder je služboval in tudi iz domačega okolja. Z njo se je pridružil številnim slovenskim izobražencem njegovega časa, ki so poleg osnovne zaposlitve videli smisel svojega dela za narod v takšnem ali drugačnem filološkem prizadevanju.

⁶ Pred desetletji se je še slišalo, danes pa ne več.

⁷ »A si *naguden / nagudna*,« je dejal naš ata, doma s Poljanskega, kadar je hotel koga dobrohotno opomniti k delu.

⁸ In sem ga pred petimi desetletji tudi sama slišala iz ust gospodinje, ki je imela na dvorišču čudovite pelargonije.

⁹ Vprašajte s l a v c a , čemu tak' sladko guči (*Zaničevalcem pevcev*).

Blagorodni gospod dohtar!

Jako me je oveselilo od Vas zvédeti, da ste se nam Slovencam také potrebni ga déla, slovenskiga rečnika, podstopili. Že zdavnaj mi je na mar hodilo, da bi se vsem raben rečnik le iz rok tako izurjeniga gospoda kakor ste Vi, preslavni gospod dohtar! pričakovati imel, ker smo mi Slovenci v mili domačiji še vse premalo izurjeni in tudi takih in tolikih pripomočkov némamo, kakor Vi na Dunaji. Oveselilo me je pa tudi, da ste se potrudili do méne pisati, da bi vam svôjo besedno zbirko v porábo poslal, in z radostjo Vašo prošnjo dopolniti mislim, že zdavnaj želèč, da bi moj majhen trud, naši mili domovini kaj zalégel. Samo to Vam moram narpoprej povédati, da je ravno zdaj némam domá, ker sim jo že pred nékoliko tédni, milimu prijatlu v pregléd poslal: pa še danas mu popišem, naj mi jo pošlje nazaj, ali pa naravnost Vam, blagi gospod, na Dunaj. V štirinajstih dnéh odsorej jo boste iméli. Tudi to vam povém, da moja zbirka ni samó po Dolénském, ampak tudi, in sicer veči dél, po Notranjském, posebno okoli Idrije, na Blokah in po Ribnici nabrana. Gorénščine je pa malo vmés. Najde se pa v nji marsikaka tominka. In mimogredé bi Vam svétoval, še v Gorici, ali, kar bi boljše bilo, na Tominském kakšniga domoljubiga gospoda poiskati, da bi se iz tiste z dobrimi slovénskimi besédami bogate, čeravno z italizmi prepolnjene, okrajine kaj za Vaš réčnik pridobilo. Tominščina, namreč, je pri nas Slovénih skoro ptujka! Škoda, da Vam jaz nikogar tam bivajočih rodoljubov nasvétovati ne vém. Pa vérlí gospod Cigale, ki je zdaj na Dunaji, vam bo gotovo kakiga svôjiga sošolca iz Gorice naznani védel, in Vi, Blagi gospod ga gotovo poznate, sej je vrédnik »Slovenskiga deržavniga zakoníka« in ministerjalni kocipist.

Kar mi nadalje pišete od pogojev, stroškov i.t.d., Vam moram naravnost povédati, da mi je dobička dovólj, če k slavi mile domovine kaj pripomore, in se s svôjo le malo vrédno zbirko pri Vašim trudopolnim délu vdeležim, kτέρimu naj Bog svoj blagoslov in dober spéh in ték dodeliti rači. Amen.

Končaje Vam moram še to povédati, da sim Vaše drago pismice še le véčeraj prijel iz Postojne. Nikar tedaj ne mislite, da sim póżniga odgovora jaz kriv.

Vas, slava Slovencov, iz vsiga serca pozdravljajoč ostanem Blagorodni gospod dohtar,

Vaš vserdno vdani sluga

Anton Žakelj Kaplan

Ni znano, ali je v pismu omenjana zbirka prišla do Frana Miklošiča. Doslej ni bilo o tovrstnem prizadevanju Antona Žaklja nič znanega. Morda bi se to dalo preveriti v njegovi morebitni zapuščini na Dunaju.

h) Žakelj je kakšno karakteristično besedo prevzel tudi iz jezikov drugih slovanskih narodov. Od kod mu pogosti »ljud« (= rod) [20 idr.], iz poljščine ali češčine, ruščine? Marsikatera beseda se pojavi samo pri njem: »*Boltive goske*« in *boltivi* ljud [27] v pomenu *nepameten* je iz ruščine,¹⁰ za marsikatero drugo, npr. »*kojiti*« [št. 43], pa bi bilo treba, da si Žakljevo ostalino ogledajo jezikoslovni strokovnjaki.

¹⁰ Za pojasnilo se zahvaljujem etimologu akad. Marku Snoju e-pošta, 20. 4. 2022.

i) Današnjega leksema *hrepenenje* Žakelj, kot kaže, ni poznal, da si je pomagal z besedo *hrepenitev* [10, 46 itn.]. Ni se izogibal besedam: *strast* [34, 46], *sladoglasje* [32], *slast* [51, 52].

j) Glede na to, da je izhajal s podalpskega kulturnega prostora, so najbrž stiki z goriškimi pripadniki ilirizma vplivali, da je bil seznanjen tudi s primorsko burjo in sadjem: *murve*, *brajda*, *smokve*, *poltjo laških deklet*: »črno tujko« [54].

k) V pesmi »Dvojna vlaga« [32] knjižno »pomlad« v nadpisih zamenjuje koroška »vigrəd«, hiperkorektnost pa botruje zamenjavi »rože« z »vertnico«. Gosposko besedišče: *Lazurni* [52, 53]. Lej sred gromov v temi *porfirni* [po 40].

l) Žakljevi zvalniki (prim. Bog ljubezni, bog ljubezni / Ti *nemirče* milo / Lelju; Prašaj raji mater milo, – / *devče* blago / Kancioni) so najbrž ostanek njegovega stika z ilirščino.

Navedene alineje so zgolj spodbuda za temeljito jezikoslovno analizo Žakljeve ostaline. Njena količina je študijsko obvladljiva, primeren zanjo pa bi bil po slovanskih jezikih razgledan raziskovalec. Predvsem zaradi vprašanja, ali se je v pesmih z narodnostno tematiko, v katerih se pojavljajo danes na videz nerazumljive besede, navdihoval pri Jovanu Veselu – Koseskem ali se je z njimi v obdobju ilirizma vključeval v panslovanske težnje.

Poetika

Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski ni bil izpovedni lirik Prešernovega kova, ampak je ustvarjal objektivno liriko. Njegovo pogosto dopolnjevanje pesmi v številnih oblikovnih, verzni in sporočilnih variantah dokazujejo, da je veliko dal na pesniško formo in da je bil pesnik po naravi. Žal ni imel priložnosti niti sogovornika, ki bi ga podpiral ter usmerjal v njegovi ustvarjalnosti in bi z njim lahko pretresal svoje zadrege. Učenje pri Prešernovi poetiki je bilo premalo in ga je v iskanju lastnega izraza celo ovirala.

Najbrž se je zgledoval tudi po Koseskem, o čemer priča nekaj okrajšanih besed, ki pa so lahko tudi posledica branja vzhodnoslovanskih jezikov (poljščine, ruščine) in nedvomno tudi ilirščine.

a) Pri pesmih z družbeno motiviko je opazno Žakljevo *naštevanje*. Ne ustavlja se samo pri *Nemcih*, sodeželanah, ki so tedaj imeli v rokah večino oblasti, nad čemer bolj ali manj (ne)posredno potoži na več mestih. Vsaj nasproti Madžarom

se je lahko postavil, saj se Slovenci niso uklonili Turkom, so pa zaradi njih trpeli južni Slovani – Žakelj je njihovo zgodovino dobro poznal [58]. Pesmi tematizirajo njegovo domala evropsko razgledanost, ko zgodovinsko utemeljeno omenja Franke in Latince (= Rimljane), umetnosti predane Lahe in morju Albione (tj. Angleže); (*Sej mili Bog je zverstil vse narode* [13]).

b) Žakljevo rahločutnost in mehko kažejo njegove *pomanjševalnice*: *muzice* [7], *solzice* [9], *zvezdice* [10, 27], *iskrice* [10], *lipica* [12], *dušica* [27], *ročica* [30], *rosica* [37], *tičica* [43]),

c) pogosto jih podvaja: *dete* > *detece* > *detešce* (*Pepelnična*); *Cvet* > *cvetlice* > *cvetličice* [43; 51], *kresničice* [53], *zvezda* > *zvezdica* > »*žarenih zvezdičic*« [45].

č) Že pred Simonom Gregorčičem je ustvarjal sestavljene, dvojne pridevnike, kar se vidi iz objav: *Raznêse časa vijorepna piš* (*Pepelnična*), *srebros'jajne, mirodarne luči*; *pesmonôsno ... srce* (*Zaničevalcem pevcov*) in rokopisov: *oskrbnica nežnomila* [51], v rasti urni *čvrstonežni* [51], »*Milotamna, tajnosenčna, neumljivo sladka noč*; *krila zvezdovenčna*«, »Iščeva se v polji, v *klasocvetni* njivi; / Nama ozaluje *hladodarno senco* [65], *Gospodarit gre v goščave sladkokljunim ptičicam* [43], *Mirokradne nje britkosti, / ... / miloslušljive sladosti* [71]; »*sréčodarne sanje*« [34], *Ko trudnonog se Bledu približeval sim*« [40, 4. k.].

d) Poosebitev je pri Žaklju za Slovenijo in slovanstvo v različnih jezikovnih oblikah priljubljena pesniška figura za Slovenijo in slovanstvo: »*O mati Slavija*« [8], »*Mati Slovenija*« [4], »*Slovenija, zateri žalost v duši*« [23], »*Slovenija ... uboš'ca*« [8].

V Sloveniji se drami pomlad,¹¹ s cvetjem in ptičjim petjem,
Al za veselje malo ve uboš'ca,
Ker vdanga vidi ptujoljubni zmami
Na vsih straneh še Kranjca in Korošca [8].

Žakelj ne govori le o Kranjski, ampak ga pod Vrazovim vplivom zanima celotna Slovenija, pri ta je dobro ločeval med narodno zavestjo in deželno, upravno pripadnostjo.

e) Slovanska primera se pojavi vsaj dvakrat. Na začetku pesnitve o zidanju cerkve sveti Ceciliji se je morda vadil v pesnjenju pri profesorju slovenščine Francu Metelku:

¹¹ Slovenska pomlad leta 1991 ima tu daljno prednico.

Kaj vervi ljud sred Ljubljane? Kam se množice valé?
Tje skozi ulice prostrane? Kaj njih pesmi se glasé?
Al somènj je srébrokradni, dan kupčije, dan prodáj?
Al je tam per lipi hladni kratkočasni ples in raj?

Ni somènj ne, dan kupvanji, ênim dober, drugim trud;
Tudi ni ne dan plesanja, ni na plés oblečen ljud;
Vsédno¹² halo in odélo dan si vsak na sêbi imá,
Vender pôje vse vesélo, al prijazno si kremljá (Cerkvica svete Cecilije. 1. Zidanje).

Na tlako gredo, toda danes zato niso potrti in čemerni, temveč dobre volje, čeprav ne gredo na ples. Po deželi so res že številne cerkve, toda nobene še sveti Ceciliji v čast. Drugič se slovanska primera pojavi v popolnoma intimni situaciji. Kaj le se je zgodilo dekletu:

Al mati preskrbna pustila je svet?
Al sestra zgubila deviški je cvet?
Al bratec premili je šel na vojskó?
De tarna in cvili deklica tak zlo?

Al ljubiga vzela nemila je smrt,
V dneh mladih zavila v mrtvaški ga prt?
Pač bi se jokala, pa ne tak bridkó,
Če Bog bi preselil ga v sveto nebó.

Zdihvala bi v revi, jokala bi za-nj
Po delovnim dnevi, sred nôčnih tud sanj;
Bogú bi zročila vse svôje gorjé,
Britkost bi minila, vsahnile solzé.

Pa hujši mem smrtno je njena britkost;
Kdo neki doživel že tako je zlost!
Joj! Vid'la je, kak je on z drugo kremljal,
V prijaznim kremljanju jo večkrat kušval. [62]

f) Miselni prestop je posebnost Žakljeve poetike. *Pomladanska pesem* [37] ni niti stereotipna niti lahkotna, kar dokazujejo številni miselni prestopi, v katerih je Ledinski pravi mojster. Prav tako šestnajst štirivrstičnih kitic dolgo balado *Angel in déte* odlikujejo številni lahkotni miselni prestopi, ki opozarjajo na Žakljevo pesniško moč. Primeri:¹³

¹² Narečno poljansko v pomenu 'za vse dni, vsakdanjo'.

¹³ Zaradi Žakljevega doslednega pisanja vsake nove vrstice z veliko začetnico je miselni prestop težje opaziti, zato so v tukajšnjih zgledih velike začetnice na začetku vrstic izjemoma spremenjene v male črke in podčrtane, da bi bil ta prestop čim bolj viden.

Na svetiga Gregorja dan
se tiči ženijo, to vem,

...

V Almado¹⁴ kranjsko, če že smem
tak mesto krstiti lepo,

...

Pa mestica prijazniga
ne hvalim jaz ko srebra vir;

...

Ta v prsih hrani si srce
nedolžno, kakor otročič,

...

Sej mestice naj ne slovi
le zbog srebra skoz celi svet,

...

Ti, kosja muza! Pa mi stoj
zvesto v pomoč, da v dično čast
dopojem mu vse sreče roj [63]

Tud sladkor zmika, a od ust
si sebi utrguje ga

...

Pa vendar ga njegov gospod
nad druge tice vse čislja
Gospodu Andreji se res tič
zasmili prav v srce srca [70]

Zakaj, če plešast vrh se ti pokrije
z meglico lahko, je že dežjonôdna, [39]

Prazni grad je zapustila
nočnim sovam v nočni raj.
Vse zastonjberšljan podpira
njih razpadajoči zid,
Bolj in bolj se vse le podira
na zidarja sramni stid. [48]

Kadar se pomlad povračuje,
Pošlje z néba mili Bog
angela, de svét obsuje
z novo sréčo krog in krog;
In poslanec božji obsije
z rajsko rôko zêmljo vso,

...

Lastovica se priséli
iz južnih krajev za morjâm [30]

¹⁴ Najbrž Almaden.

Hladan zefir skoz tihi mir
pošilja svoj pihljej,
...
Lej, iz vode zdaj prihite
rusalike zelenovlase.
Kje je poet, ki bi njih cvet
znal zbrati v pevskih strunic glase?
...
Njih ustnice premilene
so smehljaj, radost in šal[j]ivost,
...
Nečutno tih zefirov dih
je težji, nego pa njih krila,
Si slednja pas je v ščipov čas
iz samih lunnih žarkov zvila –
...
Povodni mož pa z terstnih goš
zavidno gleda na njih plese [53]

Kjer metulj in kebrič s spomladansko penco
nama ozaluje hladodarno senco; [65]

g) Žakljeva posebnost je tudi prestavljanje verzov in celih kitic v eni in isti daljši pesmi ali pesnitvi ali celo prenašanje iz ene pesmi v drugo, je pa ta pesniški postopek, ki pri Žaklju najbolj izstopa v fragmentih pesnitve o sveti Ceciliji, znan tudi v slovenski folklori pesmi.¹⁵ Čeprav med posameznimi rokopisi in prepisi vsebinsko ni mogoče najti prave povezave, ker jih vmes nekaj manjka, skrbno branje kitic kaže, da so nekatere prestavljene, premeščene, premešane iz enega dela v drugi del pesnitve. Podrobnosti o tem bi zahtevale samostojno študijo.

h) Nekaj Žakljevih pesmi je ohranjenih v različicah in so kot predelave izjemno koristne za študij pesniškega ustvarjanja. Žal nobena ni dokončana, čeprav se iz popravkov vidi, da se je dolgo trudil z njimi. Lahko pa, da je od njih kaj izgubljeno.

Pri pesmih o otroštvu je spreminjal naslove: *Življenje-pis učéniga kosa, I. Spev, Rojstni kraj. Vesele in žalostne pesmi od učeniga kosa; Bukve perve; Rojstni kraj in starši; Potujčen kos / Rojstni dom kosa / Vazpitanje životno* [63, x70].

Pri sonetu *Sim vajen bil pokônci se nositi* [5] obstajata dve različici. V prvi se ne bi hotel ukloniti pred »kraljevskim«, v drugi pred »carskim« očesom (1. kvarteta). V njej čuti trepet *Pred milo máterjo – pred Kránjo zalo*«, a je s svinčnikom dodan nadpis »Slavo«. Itn.

¹⁵ Zmaga Kumer (1965: 1153–1158) ga je registrirala s pojmom »potujoči verzi«.

Primer: Sonet *Ko se ob uri srčniga izliva* [3] je ohranjen v treh različicah, ob katerih je mogoče lepo slediti Žakljevemu pesniškemu procesu. Težko je reči, katera je prva in katera njegova zadnja odločitev. Najbrž je tista z avtorjevim grandioznim podpisom prva. Glede na čistopis je nastal v čustvenem zanosu v eni sapi. V prvi terceti je neposredno nagovorjeno »dekle milo«. Tako hrepeni po njej, da si želi streti telo v prah:

De duh do tēbe mōgel bi zleteti,
Saj ti edina hraniš za-nj zdravilo,
Ki vsih težav in nuj ga zna oteti.

Toda kako z njim na dan! V nadpisu je »milo dekcle« zato zamenjala »domačija«. V drugi različici varianti je v prvi terceti naslovljena »Slav'ja mila, zala« v sedanjiku in v tretji »Slovenija prezala!«, in to v pretekliku. Po popravkih se vidi, da je nagovor *Sloveniji* tretja in zadnja Žakljeva odločitev in kako je še tehtal med mislijo in izrazom:

»Ko mi je *ptujnost* (nadpis: *zmota*) bolni um ječila (popravek: *ječvala*).
:
Želeč, de b' truplo v prah se razdrobilo: Ko mi je *ptuja zmota* um ječvala.

Da pesnik ni samo mehanično zamenjeval predmet nagovora, se vidi iz druge tercete, ki je v nadosebni motiviki popolnoma drugačna:

Okornost je težko blo razdreti/nadpis: streti
Ki vanja me je ptujnost bla vkovala,
In ž-njo sim mogo mogel v grob še deti.
Težko je okornost spon razdreti / različica: Verig okornost je težkó blo streti,
Ki vanjo me je ptujnost bla vkovala.
In žnjo sim mnogo mogel v gròb še deti.

Žanrska vprašanja

a) France Prešeren je vpeljal nepisano pravilo, da je merilo za pesnika sposobnost splesti sonetni venec. Najbrž je res to imel pred očmi tudi Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski. Toda njegovi ohranjeni izpovedni in domoljubni soneti niso zadosten dokaz, da gre za fragmente dveh sonetnih vencev, kakor – brez kakršnih koli zgledov! – trdijo nekateri literarni zgodovinarji (prim. Slodnjak 1979: 419).¹⁶

¹⁶ Bolj temeljito na to temo prim. razpravo Janka Kosa (2022: 65–73) v pričujoči monografiji.

b) Žakljeva novost sta repati sonet *Opravljivcu* (1855: 328)¹⁷ in poskus soneta z odmevom: *Nedolžna leta* [1].

c) *Pevza ljubésin in smert* [55] je pesnik poimenoval **balada**, kar po današnjem pojmovanju lahko izhaja iz naslova in čustvovanja v pesmi, medtem ko dogajanje samo še ni tako tragično – razen če se ne pomisli na posledice pevčevega razočaranja, glede na naslov!

č) *Žalostinka izpod Blegaša* ni dokončana, naslov in poanta ene od različic pa vendar nakazuje, v kakšnem razpoloženju je nastajala.

d) Romanco *Le mémo!* (Debeljak 1957: 100–102,117) Slodnjak (1979: 419) imenuje humoristično pripovedno pesem.

e) Satire so grafično pritajene, napisane s svinčnikom (komaj se še vidijo) in praviloma nedokončane.¹⁸ Bolj dostopna je, prav tako nedokončano ironična verzificirana avtobiografija *Življenjepis učenega kosa* (Slodnjak 1979: 419). Korektorju posebej je namenjena *satirična* štirivrstičnica, ker se ob popravljanju tiskovnih napak – ali tudi njegovih besedil! – hkrati ne trudi odpravljati lastnih slabosti.¹⁹ Čudni vrač je *satirična* pesem na račun pridobitnih zdravnikov [66].

f) Epigram *Seršen* [38] prav tako pika omenjeni poklic z domiselno besedno igro, medtem ko se pri *Učniku* [61] hudomušno poigrava z naslovljencem na podlagi naglasne alternacije v besedi. *Misli* [42] so ironične (1, 4, 6), teološke (2), refleksivne (3) in poetične (5) o človekovem dozorevanju, »morda bolj zanimive kot slovenski distihi pred Stritarjem kot po svoji vsebini« (Debeljak 1957: 107–108). Prvotno je bil distih oblika epigrama (Trdina 965: 219), kar Žakelj dosledno upošteva.

Kljub temu da sta si bila kot pesnika Anastazij Grün in Anton Žakelj naklonjena, saj sta si vzajemno prevajala pesmi,²⁰ je bil Žakelj kritičen do grofa zaradi njegovega ravnanja s kmeti. Zoper grofa Antona Auersperga je uperil epigram *Pevcu svobode*²¹

¹⁷ V našem času si ga je privoščil Milko Matičetov ob 400-letnici izida italijansko-slovenskega slovarčka *Vocabolario Italiano e Schiavo* Viden 1607. (Stanonik 2022: 317).

¹⁸ Več o njih v opombah pri besedilih.

¹⁹ Nadškofijski arhiv Ljubljana, zapuščina Viktorja Steske.

²⁰ Anastazij Grün je zaslužen, da je Žakljeva Mlada Breda postala znana daleč čez slovenske meje in zato se mu je skušal oddolžiti s prevodom Grünove pesmi *Blätter der Liebe*.

²¹ Po drugi varianti je Žakljev epigram na račun A. Grüna kot zatiralca slovenskih podložnikov ohranil Fran Levec (Simon Rutar, NUK, Ms 395, 281); (Dolenc, SBL 1991: 931).

Kar je še puščal mu car, si ti mu skozi rad jemal,
Rezal jermene mu s pleč, zvezati bolj mu roke.

g) *Ritornelice* [41] je pesniška oblika v maniri italijanske folklorne pesmi. Vsako kitico sestavljajo tri vrstice, od katerih se prva in tretja rimata; pri Žaklju z žensko rimo.

h) Žakelj je podnaslovil po številu vrstic skoraj sonetu podobno pesem *Vprašanja in odgôvori* kot *Kancioni*²² [56]. Izjavni osebek svetuje navihani odsotni deklici, naj se raje obrne na mater po odgovor o skrivnosti življenja, čeprav ga ji posreduje metaforizirano z dogajanjem v naravi, z motivom metuljev na dišečem cvetju.

i) Žakelj se mistično vživlja v tragičnega svetopisemskega preroka Jeremijo [snopič 2–3], jetnika [25]. Osebna in družbena svoboda je za Žaklja velika vrednota. Še bolj karakteristično zanj pa je, da se vživlja v dekliško naravo [59] in tako pravzaprav lažje razkriva svojo eksistencialno stisko izločenosti na družbeni rob [37].

j) Slavospevi so posebna vrsta pesmi v Žakljevem fragmentarnem opusu šteti slavilnice župnikom: prvemu slovenskemu pesniku Valentinu Vodniku [snopič, 7], Leopoldu Albrehtu [33], botaniku, »rastlinoslovcu« Valentinu Plemlju [41] in Matiji Vrtovcu.²³

Posebna vrsta slavospevov so pesmi v čast goram (*Triglav, Begunščica, Blegaš, Bled*), kar je prvi opazil Anton Slodnjak (1979: 419).

k) Zdravljica *GOSPODU Leopoldu Albrehtu, fajmoštru v Studencu pri njegovem odhodu* [33] na novo službeno mesto je bila ob slavnostnem obedu namenjena utrditvi prijateljstva oz. duhovniške povezanosti

l) Proti koncu življenja je Žakljeva ambicioznost opešala, ni pa usahnila njegova pesniška žilica. Zato je rad ustregel župnikom sosednjih župnij s priložnostno pesmijo za svečane priložnosti. O tem priča kot je bila *Pesem o blagoslovljenji Nôviga velikiga altarja sv. Lavrencija na Raki* ali že posthumno objavljena pesem v čast Mariji.

m) Narodna povest (*Dve poslanki, Udovec* (kratkočasna povest).

²² O tej pesniški obliki trenutno nimam natančnih podatkov, le na spletu je sporočilo, da je tako nekaj svojih pesmi naslovil Ivan Cankar.

²³ Nekateri oporekajo, da bi bil avtor te pesmi Anton Žakelj.

Izbrana motivika

Pokrajinsko opredeljena motivika se pojavlja v pesmi *Vdovec iz Ribnice*, *Blegaš* iz obdobja Žakljeve kaplanske službe v Poljanah nad Škofjo Loko, *Veliki Trn* ob slavnici župniku Leopoldu Albertu ob odhodu v drugo župnijo. Za druge znamenite, že tedaj turistične kraje Bled, Bohinj, Triglav, niti za Idrijo kaj šele Begunščico ni nobenih oprijemljivih podatkov. Le sklepati je mogoče, da je bilo to v njegovih mladih, morda celo študentskih letih, ko so ga noge še krepko nosile ali pa v gosposki družbi v času bivanja pri baronu Gusiču v Gradacu v Beli krajini.

a) *Šolski začetki?*

Od vseh Žakljevih pesmi so najbližje stilu Ivana Vesela-Koseskega pesmi v pravzaprav edini, unikatni, rokopisni Žakljevi zbirki pesmi v snopiču z devetimi pesemskimi besedili. Njihova zahtevna duhovna oz. teološka tematika (*Jeremia*, *Duh omočce*, *Božje razodenje*, *S. Trojica*) po eni strani namiguje na vpliv učitelja Metelka, po drugi strani pa tudi povezanost s pesniško tradicijo (pesem *Vodnik*), in avtorjevo iskanje o družbeno-nazorskem odločanju in opredeljevanju med ilirizmom (*Smaragd*) in slovenstvom (*Slovenja*) in tudi, da ga je posebno navdihovala narava (*Begunšica*; ime gore nad Tržičem; 9×4) in zaposlovala minljivost sveta in človeka (*Gradovi*). Duhovna razsežnost, znak *y* za *č* in okorno izražanje nakazujejo, da je pesem, tako kot vse iz navedenega snopiča, nastala na začetku Žakljevega pesnjenja.

Za njegovo usodo je značilno, da ga je mladega privlačil prerok *Jeremia* (11×4).²⁴

Slovenski pesnik se v obliki vložnice mistično vživlja v svetopisemskega preroka, le da ga iz puste puščave prestavlja v slovensko gozdno krajino s smrečjem, brinjem in bukovjem: »V poqitek mi bo bukve listje velo / Serce odeji tvoji, Duh! veselo, ...« (4. k.). Kljub slutnji, kako veličastno čustvo je Žaklja prevzemalo, pesem ni dognana. Snov je bila prezahtevna za ubeseditev na začetku Žakljevega ustvarjanja.

Duh omočce (6×6), tj. omotičnosti, omame, je po vsebini pesem v smislu Jeremijevih žalostink. Brez njihovega poznavanja se zdi ta Žakljeva pesem nerazumljiva. Resnica je osovražena, ljudje se zakrknejo v milosti. Žakelj prenaša v svoj čas Jeremijevo izkušnjo o nepremišljenem ravnanju rojakov. Bridka, refleksivna, bojevita pesem, kot nobena v tistem času: »Se tirani vse derže krivice

²⁴ Jeremija (650–645 pr. Kr – po letu 587 pr. Kr.) je eden od treh (Izaija, Jeremija, Ezekiel) poznejših svetopisemskih prerokov Stare zaveze, zaradi edinstvenosti njegovih prerokb samotni in preganjeni, pahnjeni na rob družbe (*Sveto pismo* 1997: 541–612).

/ Brezden ljudstov v serdu ko bobni / Vredni niso dati jim pravice. / Draž[i]jjo ljudstvo de pekel gori / Temnim moder je sovjet minul / V brezden de serdit jih ljud posul« (3. k.). »Ljudstvo za svobodo ni zorelo / Kraja ko svobode ne pozna / Se v resnice luči ni zvetelo / Fanatizem se temnic divja / Ki v pobožni tmi preлива kri, / Sam v sovražtvo de spepeli« (4. k.). [...] *Ne glasite svitle nam resnice / V rane de serca ne zbodla bo / Oznanujte sladke nam temnice / Prerokujte kar slepilo bo / In tudi če poginemo / Brez strahu de svet saj vživamo*« (6. k.).

Pesmi *Božje razodenje* (18 × 6) in *S. Trojica* (9 × 8) sta zadnji dve v snopiču. Prva kot nekakšna kateheza povzema Sveto pismo predvsem Stare zaveze. Prve tri kitice, najbrž na podlagi bogoslovnega študija, razlagajo začetek stvarstva in človeka, »božje razodenje« s pomočjo Svetega Duha, nato pa se trdno oprejo predvsem na Sveto pismo Stare zaveze.

V primerjavi s prejšnjimi pesmimi je v njej avtorjev napredek očiten v veliko boljši sporočilnosti, posebno za bralca, ki pozna svetopisemsko snov. Drugim je naštevanje številnih imen najbrž dolgočasno in tuje. Petnajsta kitica prestopa iz Stare zaveze v Novo zavezo s preroki, ki so napovedovali Kristusa, in z Marijo, meforizirano z »danico«. Zadnja pesem v obravnavanem snopiču je refleksivno najbolj zahtevna Žakljeva pesem, saj gre za filozofsko ali teološko ali eksegetsko razlago najbolj zahtevne dogme v krščanski veroizpovedi.

S.[veta] *Trojica* je refleksivno najzahtevnejša Žakljeva pesem. Saj gre za filozofsko ali teološko ali eksegetsko razlago najbolj zahtevne dogme v krščanski veroizpovedi. Pesem obsega devet stanc s prestopajočo rimo. Le zgodovinsko razgledan teolog bi lahko presodil, ali se avtor pri tem opira na kakšno teološko teorijo iz svojega ali starejšega časa, ali je njegova refleksija izvirna, ko poje:

Bitje tako svete je Trojice.
Oče je rodivnost žive vode,
luč od luči, svitel in oblak,
zemlja, drevje sin svobode,
ide duh z obeh ko luč in zrak.

Že v drugi kitici nastopi Modrost, ki se je po njegovem rodila iz ljubezni Očeta in Sina. Nato so vse kitice posvečene njej, po vzoru svetopisemske *Visoke pesmi*, celo s poudarkom na nevestini temni polti: »Ogorela sim, ker sonce sveti« (4. kitica; prim. Vp 1,5). V nadaljevanju je prepoznati še več vrstic iz Pesmi vseh pesmi. Za četrto kitico prim.: Vp, 1, 4. 5. 6, 5. kitica (Vp 2, 2.3. 11.12.14) 6. kitica (Vp 4,8; 6,11). Najbrž jo je napisal v prvi polovici štiridesetih let 19. stoletja, v času, ko se je bohoričica umikala gajici, kar se vidi iz njegovih pomot, ko sta mu v rokopisu še delali težave črki *s* in *z*.

Že precej bolj dodelana pesem *Gradovi* (4 × 6) je družbenokritična na račun njihovih prebivalcev. Kdo se jih še spominja?

Smaragd (25 × 4) je zelena Ilirija. Njena slavna zgodovina priča, da se zmeraj znova pobere. Pesem je Žakljev davek ilirizmu.

Vodnik (6 × 8) je posvetil v duhovno temo Slovencev z brambovskimi in budniškimi pesmimi in velika škoda zanje je, da so ga izgubili. Pesem posnema ritem Vodnikove alpske poskočnice, le da združuje dve štirivrstičnici v eno osemvrstično kitico.

Kot da je *Slovenja* (12 × 8) še zmeraj napisana njemu v čast, verz in kitica pesmi sledita Vodniku. Pesem je domišljjsko optimistična. Naslov bi lahko meril na povezanost avtorja s Stankom Vrazom in vzhodno slovensko etnično ozemlje, kjer je bil toponim Slovenija prej in bolj udomačen. Omemba »Ma[d]žarov in Mozlina« [= muslimani], tj. Turkov to še potrjuje. »Mileni«, Finci in Mongoli segajo daleč čez slovenske meje. Še toliko bolj, ker zadnja kitica omenja celó Evropo in se s tem navezuje na Vodnika, ki je v *Iliriji oživljeni* Slovenijo imenoval *Evropini prstan*. *Slovenček* morda meri na majhnost slovenskega naroda: ali avtorjevo dobrodušnost. Število sedem in manjšalnica upoštevata folklorno poetiko: »*Sim rajati vidil / Lej! sedem sestic / Šumenje veliko / Veselih goric / Prijazno podale / So one roke / Ljubezni kušvale / Gorelo serce*« (1. k.). // *En bratec med njimi / Izkreni vesel / Je blažno zatrobil / In milo zapel / Je duše globoko / Pregonil serce / Pouzdignil visoko / Ki v prahu medle*« (1., 2. k.). Ta »bratec«, ki je s petjem in trombo ganil srca in povzdignil ponižane, je »slavec«, ki je pobotal sprte, »Slovenček«, ki je povezal razbite, združil sovražno zatrte in »slovenske sestrice«, je slovanski narodi, bodo zmodrile »Evropo« z naukom o resnici in svobodi. Gre za slovanski mesijanizem, ki je imel o carski Rusiji napačno predstavo (Berdjajev 2018: 73–118).

b) *Pesnjenje*

Vodnik (6 × 8) je v čistopisu prepisana pesem iz predloge, kar se vidi po ostanku dveh vrstic iz nje. Nagovarja ga: »O miljeni pevc.« Kljub lahkotni alpski poskočnici na škodo razumljivosti prevladuje bombastično izražanje v stilu Jovana Vesela-Koseskega. Le malo besednih zvez je jasnih in še te so bridke: »Slovenje so s[u]rove / Edinosti ni. //...// Kaj mar je sromaku / Ko pevca mu ni!«

V nedokončani pesmi *Pevec* Ledinski opisuje angelsko lepoto novorojenca. Kakor Prešernova »nezakonska mati« kljub neugodnemu družbenemu položaju ljubi novorojeno dete, kljub revščini starša sprejemata dete v Žakljevi pesmi:

Na kolenih moli ôče,
Mati zdiha 'z dna sercá.
In pošilja prôšnje vroče
Za njê srečo do Bogá:

De bi nêbo to mu dalo,
Kar b' osrečiti ga znalo.²⁵

Iz zadnjih dveh še znanih vrstic se dá sklepati, da prav te, najbrž rojenice, detetu prisodijo pevski dar: »*In pred zibelko stojêjo / Zornolične tri gospé,*«

»Marsikdo me poprašuje,« od kod mu pesniški navdih. Ni mu mar, od kod pride in kam gre, ko ga ima, je srečen, dopolnjen. Pesnik ne zna in ne more odgovoriti na to, lahko pa, kdaj pride in kako mu odleže, ko se mu ukloni in se rodi pesem. *Slavulj in roža*, prva Žakljeva objavljena pesem, sporoča, da sta *slavček in vrtnica* ustvarjena, da bi človek že na zemlji doživljal kaj nebeškega.²⁶

V pesmi *Kdej in zdej (Kdaj in zdaj)* Žakelj dela obračun o lastnem ustvarjanju. V rosni mladosti je vse videl lepše. Prevevalo ga je veselje, misleč, da bo tako ostalo za vedno. Njegova sproščenost je bila njegovi okolici v napoto. Razen starega župnika v Dolenji vasi pri Ribnici, kamor je iz Bele krajine najprej prišel za kaplana, ni znano, kdo vse bi mu še kratil veselje. Kakšne ljubezenske romance niso znane, čeprav naslednje vrstice merijo nanje. Njegove pesmi so postale otožne in le redka od njih pride v javnost. In nauk: kdor če veselo peti, naj se ne v mladosti ne vda Lelju ali pa prezre svarila starcev.

Dvojna vlaga ni prav nič poetičen naslov za primerjavo dežja in solz. Vlaga v naravi njo vsako pomlad poživlja, tista iz oči pa pokončuje človeka. Slavec v srcu mu pôje brez pravega učinka. Žakelj se pogosto vrača k metafori slavca za pevca, pesnika v današnjem pomenu. V pesmi *Pevec in slavec* se motiv ptice pojavi samo v naslovu in v zadnji kitici, da oblikuje nekakšen okvir. Kolikokrat pevec razveseljuje družbo, v resnici pa je potrt in žalosten. Podobno kot ptica v kletki, ko je zunaj pomlad in jo navdušeno poslušajo, ne da bi se zavedeli njenih bridkosti, ko ne more v svobodno naravo. Pesnik in slavček sta si podobna v trpljenju. Ta Žakljeva pesem se končuje z željo, da bi si bila podobna tudi v slavi.²⁷ Tako kot že marsikdo pred njim, je bil zaradi svojega ustvarjanja tudi Žakelj deležen opazke, »Č[e]mu pevec pôje?«

Sej dandanašnji nam ni pêtje mar!
Od vsih se pevec-godec zasmehuje;
Njegova pésem je pač prazna stvar.

Zaničevavcam pevcov, tj. pesnikov, odgovarja neposredno, kot da je z njimi živem v dialogu. Za zgled, da ne more drugače, kar je v njegovi naravi, daje

²⁵ Pesem ni dokončana. Morda se bo našlo nadaljevanje v zapuščini.

²⁶ Pesem je po tedanji maniri prevedena tudi v nemščino (Dolenc, 1956: 212–213).

²⁷ Težko je presoditi, katera varianta je prva, saj je pri objavi v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* leta 1855 z eno kitico več in nekaj predelave ali celo z uredniškimi posegi naslov *Enako naključje* čisto preveč prozaičen.

grlico, slavca, rožo (vrtnico): »Čemu vse to troje svôjo sladkost lije / tje v zrak – al' nam, al' sebi, kdo to ve?« Vsi zgolj opravljajo svoje »dolžnosti«, »izročêne seb' od milega nebá«. Pesnik se ne sprašuje, kaj se bo zgodilo s pesnimi, ne poganja se za naklonjenost zanje, on ustvarja,

»kar iz srcema naročil mu je Bog;«
Častite ga tedaj, al zaničujte
njegovo pesem kakor prazno stvar:
le téga nikdar mi ne pozabljujte,
da njega pesem je n e b e š k i d a r .

c) *Razvaline*

V slovenski literarni zgodovini se je ukoreninilo stališče, da je Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski v sonetistiki podlegel Prešernovemu vplivu. Prezrto pa je ostalo, kolikšen je odtis Jovana Vesela-Koseskega v Žakljevih pesmih.²⁸ Zaradi velike večine objav zgolj v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* se ga je prijel spotikljivi atribut »noviški pesnik«, kar mu je zaradi dolgotrajnega podcenjevanja Bleiweisovega deleža pri razvoju slovenske kulture avtomatično znižalo ceno. Tine Debeljak je glede na Žakljevo rokopisno ostalino skušal prvotno lastno oceno popraviti s trditvijo, da se je Ledinski po Vrazovi zaslugi navezoval na slovansko romantiko (Puškin, Mácha, Kollár, Erben). Drugi (Slodnjak 1979: 418) so na podlagi pesnikovih žanrskih poskusov (balada, ritornelica, epigram, sonet: klasični, repati, s pripevom, kancona) dokazovali Žakljevo povezanost z italijansko renesančno liriko. Tukajšnja motivika daje v premislek Žakljevo spogledovanje z angleško romantiko.²⁹

Žaklja so razvaline res vznemirjale, kar je razvidno iz njegove zgodnje pesmi *Gradovi* (snopič, 4). Nekdaj mogočni grajski zidovi visoko v skalovju so bili zgrajeni v bran proti Hunom in Turkom, da so se ti v bojih s »pogumnimi junaki« utapljali v krvi; dandanes le še »groblje« »v zeleni le obleki«, tj. obraščeni z mahom. Namesto nekdanje slave »vitezom rojakom« se danes oglaša le sova. Prav tako »Le sova tuli tam skoz line« razpadajoče graščine na griču, kamor Žakelj umesti ljubezensko romanco *Neže farovške* in županovega sina

²⁸ V letih 1844–1858 še ni bilo normiranega knjižnega jezika, da je tudi še v Prešernu in začetnem Levstiku mnogo neslovničnih oblik, ter še to, da je Žakelj, kakor vsi »ilirici« zavestno težil po širšem slovanskem jeziku, kar je bilo nekaj časa celo moda tistih nerealno visoko romantičnih slovansko-razgibanih let, je verjetno, da je tedanji dobi ilirskim izobražencem bila pesem razumljiva, ali pa da so jo vsaj zaradi pridiha »modernosti« kot razumljivo sprejemali. Če pa niso razumevali besed, razumeli so č u s t v o , narodoljubno melanholijo, kakor so se pri Koseskem opajali že samo nad patosom in bobnečimi besedami. (Debeljak 1975: 110).

²⁹ Iz študentskih let se spominjam pogovorov kolegic s primerjalne književnosti o izpitni snovi z motiviko razvalin.

Vida. Drugi le bežijo mimo razpadajočih zidov, njega pa ni strah, ko izza njih opreza za čednim dekletom.

Asociacija nanjo se mi je zbudila ob Žakljevi pesmi *Razvaline* [48].³⁰

Angleški mlajši romantiki (Byron, Shelley in Keats) so ob opazovanju starih, niti ne zgolj antičnih ostankov, podrtih poznejših cerkva in opatij ter gradov na veliko vnašali v poezijo melanholične občutke o minljivosti vsega (človeka, civilizacij itd). *Razvaline* so simbolizirale razkroj ter opustošenost različnih lokalitet človekovega bivanja (prim. Byronovo znamenito zgodnjo pesnitev *Romanje grofiča Harolda*, ki je v evropsko/angleško literaturo vnesla svetobolje (Weltschmerz) in pesem P. B. Shelleyja *Ozymandias*. V prvih desetletjih 19. stoletja so bili izjemno popularni tudi na evropskem kontinentu.³¹

Žakelj je nedokončano pesem *Razvaline* [48] morda zasnoval pod Blegašem, saj v njej omenja »poljanskih kočic kraj«.

Kakor grada zgodbe davne,
Leskajoč v sedanje dne
Gledajo na polja ravne
Sivih razvalin glave;
Žalost jim krog čela brije,
Nekdaj polniga veselj,
Okamnena solza lije
Jim na množ zgubljenih želj.

Žnjih se radost preselila
Je v poljanskih kočic kraj,
Prazni grad je zapustila
Nočnim sovam v nočni raj.
Vse zastonj beršljan podpira
Njih razpadajoči zid,
Bolj in bolj se vse le podira
Na zidarja sramni stid.

Kar perpeljal, čas sovražni
Čas, sovražnik neodplašni,
Je pod grad poslal svoj voj;
Jel je biti boj neustrašni
Razderitve silni boj.

³⁰ Glede na »poljanskih kočic kraj« v pesmi, jo je mogoče zasnoval, a ne dokončal v Poljanah nad Šk. Loko 1857–1861. Vprašanje je, s katerega praznega gradu se je preselilo veselje vanje. Morda so to ostanki Zgornjega stolpa na Kranclju, predvidoma iz 11. ali 12. stoletja in potemtakem starejši od utrdbe na mestu današnjega loškega gradu. Prim. Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski, *Zbrano delo / faksimile* 2022: 170.

³¹ Igor Maver, e-pošta, 2. april 2022.

Vprašanje, s katerega praznega gradu se je preselilo veselje vanje, katerega razvaline je bilo še mogoče videti v njegovem času. Morda so to ostanki Zgornjega stolpa na Kranclju, predvidoma iz 11. ali 12. stoletja in potemtakem starejši od utrdbe na mestu današnjega loškega gradu.

č) *Cvetje*

Narava je na Žaklja delovala blagodejno. V njegovih pesmih se pojavljajo veter [37], burja [54], dež [32, 39], drevesne vrste: hrast, lipa, smreka [12], mrak [10] poletna noč kot napoved impresionizma in v številnih variacijah pomladna krajina. »*Zapuščenemu dekletu*« pa ravno bohotnost tega letnega časa (»cvetja von[j] in petja don[enje]« vzbuja grenkobo:

Tak vigred, slavec, vetrič in cvetlice,
Zbudilo sladko radost so ljudem,
Le meni dali neveselice,
Ah, in spomina bridki jok očém! [37].

Idrijski rudarji in strokovnjaki, zdravniki, ki so spremljali njihovo težaško delo pod zemljo, so čisto drugače doživljali bujno naravo pod soncem, ko so prišli iz podzemlja na beli dan. Zato so si tudi stanovanjska okna krasili z njim, kakor se Žakelj spominja šolskih let v Idriji [63, 70]. Zato je občutljivega dečka, ki je že v otroštvu rad bredel po cvetočih travnikih [46] in se v prvih mladostnih razočaranjih zdravil s tisočero barvnim cvetjem [36]. Po jeziku bi se dalo sklepati, da je to ena zgodnejših Žakljevih pesmi.

Žakelj ima veliko pesmi z motiviko cvetja [30, 41, 43, 54]. Kadar ga navdušuje v naravi, se pridružuje prvim botanikom, ki prihajajo prav iz Idrije: Italijan G. A. Scopoli (1723–1788) in Francoz Baltazar Hacquet (1739–1815) sta bila rudniška zdravnik in naravoslovec, botanika Franc Hladnik (1773–1844) in Henrik Freyer (1802–1866) pa domačina. Da bi se jim čisto lahko pridružil, priča sledeči odlomek, v katerem piše o cvetju ne le kot duhovnik in vzgojitelj ter pesnik, ampak tudi kot vnet raziskovalec na terenu:

Izzad Krke.

...

vsak dobrosrčni človek³² in pa otrôci so prijatli cvetic. Sej jih je mili Bog ustvaril, da razveseljujejo oči in srcé; in res bi mogel človek biti nekako divjak, ko bi ne maral za njé, in nič blagiga ne čutil v srci, jih ogledovaje. Kako zale, kako mične, raznobojne, dehtéci so, in pa kako koristne človeku. Po cvetji pride sad, in ž-njim se zarod cvetic ohrani človeku v prid in poduk. Le ogledaj na tanko nar bolj priprosto zél, postavim³³ nevidnocvetni mah, in videl

³² Nadpis s svinčnikom: odraščenci], odrasli.

³³ Nekdo z modrim barvnikom prečrtal.

boš čudo bôžje³⁴ vse[nadpis pre]mogočnosti, ki se razodeva tudi v naj manjših stvaréh. Pa dobro ga oglej! Ni ti le priprosti mah, temuč čudapolno drevesce, z vejami in peresci, kar prostook komaj vidiš. Vzemi stekleni povekševavnik v roko in oglej na tanko vijolico, ki ponižno cvetê posred trave ali z/na kakšino grobljo; oči ti morajo zasurkniti od veselja, voh od radosti in srcê od milote! Tako lepa in blagovonna je. Ali jo je Bog postavil tje v samôto, da hodiš brezčutin mém njê, ki ji mi Slavijani ne pravimo zastonj, »ljubica« ali »milica«. Res je mila, res je ljuba in ima Bogá za očéta, kakor ti sam. kadar jo tedej vidiš, spomni se Boga, hvalo mu daj, in uči se kaj od priproste cvetlice té in vseh družih. Sej jih je vstvaril têbi v korist, poduk in veselje. Spoznavaj njih čudne³⁵ lastnosti, vidne in nevidne in čudil se boš bôžji dobroti in modrosti. Lej v cvetkah je živeža za srcê, oko, nos in želodec; v njih je lek za bolezen pa v mnogih tudi smrt. Dobro jih poznavaj, da se modrosti učiš, sej si človek, ki je brez modrosti prav – nihče! Lej in zblažil boš tako svôje srcê in mnogo radosti vžil. Posebno vé, matere, ki ljubite svôje otroke, te rožice človeškiga zaroda??³⁶/ rodu učite se modrosti iz cvetlic, in učite jih, rožice ljubiti. In sto in sto čednost boste zasejale v njih srčne vrtiče. To bo rad ...³⁷

Žakelj naštetim dodaja še »gospoda Valentina Plemeljna rastljinovca« in mu, kot da ga je prav ta obisk »izzad Krke« tako prevzel, poklanja »košarico ritornelic« s karakteristiko ene najbolj ponižnih, prezrtih rastlinskih vrst. Opremljen s kategorialno različnimi pridevniki se anaforično pojavi v prvih vrsticah: »Mah prevôljni!« / »Oj mah prevéli« / »Oj mah zeléni!« / »Mahovje gosto!« / »Mah zdravivni!« / »Baršunni mahki!« / »Mahovje nëžno!« / »Oj, mah priprosti!« / »Mahovje blago!« Hkrati spretno predstavlja pesniško obliko ritornele. Kaj je imel pred očmi, ko je pesem namenil za *Uvod*, ni jasno. Ali je nameraval v košarico položiti še drugo pesniško cvetje, kakor bi se dalo sklepati iz zadnje, desete, kitice? Temu vsekakor ustreza *Prvi šopek* iz spomladanskih (zvonček, jegalca,³⁸ vijolica) in tudi že poletnih cvetlic, kot so njemu tako ljube spanjščice, marjetice, šmarnice, klinčki³⁹ pa tudi pelin, kopriva, cvetje lipe in trte. Vsako cvetlico bolj ali manj vzgojno okarakterizira z eno, vijolice pa kar z dvema ritornelicama. S tem se je Žakljevo navdušenje za to pesniško obliko izčrpalo. Škoda! Kot da za preizkušanje novih oblikovalskih možnosti ni imel ne časa ne ustvarjalnih priložnosti ne opore. To ne pomeni, da se je odpovedal tudi cvetju:

1.
Dosti sta si roža in slaviča petje,
Kjer se dvoje ljubi, ni potrebno tretje.
Milico jaz ljubim, ona ljubi mene,
Snideva se, kamor naju srce žene;

³⁴ Vijugice! namesto strešic.

³⁵ Čudne = čudovite.

³⁶ Raztrgano.

³⁷ Tu je zgolj odlomek. Nadaljevanja ni, ali je naslednji list izgubljen? Na mestih, ki so tu označena sivo, je v originalu z rdečim barvnikom popravil avtor sam ali nesojeni urednik.

³⁸ Morda trobentica ali jeglič.

³⁹ Tj. že pozabljeno ime za nageljne?

V tovaršii najni nočeva nič društva,
Služiva si sama, nič ni treba služstva.
Snideva se vsako leto le po enkrat,
Vselej pa v veselji, v žalosti nobenkrat.
Najdeva se v gaji pri slavičjem petju;
Shajava se v vrti pri vijol'čnim cvetji;
Združiva se v gori, kodar srna skače,
In v gorici solnčni, kadar se trsje plače;
Iščeva se v polji v klasocvetni njivi;
Ob potoku bistrim pri stoletni ivi,
Kjer metulj in kebrič s spomladansko penco
Nama ozaluje hladodarno senco;
Zajdeva na pašo, kjer dve pastarice,
Deklica in tica, pasete ovčice:
Pa kjerkolj si bodi, najdeva veselje,
Planem ji vobjetje, spolni mi vse želje.
V tovaršii najni nočeva nič društva,
Ustreževa sama si, nič ni treba služstva.
Naj jaz pojem pesmi, ona vence vije;
Vijem naj jaz vence, ona pesmi dije –
Kjer se dvoje ljubi, ni potrebno tretje,
Dosti sta si roža in slaviča petje.

Z veliko začetnico zapisan samostalnik v naslovu *Moja Milica* je povzročil, da je bila prvotno tukajšnja pesem uvrščena med ljubezenske.⁴⁰ V resnici je *Milica*, preprosta vijolica, ki ji Žakelj, zaljubljen v cvetje, poje slavo tako zelo, da jo je počastil z véliko začetnico. Da gre zanjo, se mi je zbistrilo pri skrbnem branju pravkar navedenega odlomka, v katerem avtor posebej poudarja, da se vijolici reče tudi »*ljubica*«⁴¹ ali »*milica*«

Nedokončan slavospev obsega kar 60 vrstic. V prvem delu (25 vrstic), ki mu neverjetno dobro teče, se navdušuje, kje vse v naravi srečuje njemu tako ljube cvetke, ki mu spodbujajo pevski navdih:

Da vse pevske strune v njem mi zaigrajo,
In kar cele kite pesmic na svit dajo,
Ki v njih spevam božjo čast in mil'čno slavo [65].

Toda v nadaljevanju se zdi, da pesem vendarle zavija v erotiko. Zato tolikšna slava vijolici, ker ima barvo, kot jo imajo njene oči. Z omembo mitoloških, svetopisemskih imen in antičnih avtorjev skuša ovekovečiti osebo, ki ji pripadajo. Pesem deluje nedokončano, morda pa tudi ni, saj avtor dlje že zaradi svojega stanu ni smel in mogel.

⁴⁰ Prim. Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski, *Pesmi*, Idrija, 1922, 104–106.

⁴¹ Prim. srbsko, hrvaško: ljubičice ...

In oči sijajne, ki ste me zmotile
Ste ko Živa svitile, in ko luna mile:
Kdar pogledam vanji, si domišljam réva,
Da zasije svitlost božjiga mi dnéva,
Ki preživel Adam ga je zlatim raji,
Predin raj prodal je, ah za gréh mu slaji
Naj Homir bi vgedal bil žark v ôči njenih
Ne slavil Junonnih bi on, ne Helennih
Davida naj ble bi ôči te sijale,
Bi ga Betzabejne ne b'le zapeljale.
Naj Ovid⁴² bil videl oči môje mile
Bi ne ble ga zime v Pontu kdej mrazile
Bil bi pel le slavo njeno⁴³ in Korine⁴⁴
Speval svoje grehe, v nemar djal pa ine.⁴⁵ [65]

Žakelj pozna vrsto cvetja s strokovnim izrazom: »Rekla si mi: naj zapôjem, / Kak stolistnice cvetêjo, / In kak v cvetju zadišêjo, / Milene metuljnim rôjem?« Izjavni osebek svetuje navihani odsotni deklici, naj se raje obrne na mater po odgovor o skrivnosti življenja, čeprav ga ji posreduje metaforizirano z dogajanjem v naravi, z motivom metuljev na dišečem cvetju.

Rože so Žaklju dobrodošla metafora. Tako živo opisuje dekletovo skrb za njeni rdečo vrtnico in belo lilijo, kako ju je vsak dan zalivala, varovala zmrzali, trebila mrčesa, plela, odstranjevala pegaste liste. V kresni vročini sta se razcveteli in zadišali, potem pa oveneli, da se komaj zavemo, da gre za njen dekliški stan. Konec pesmi je Žakelj razvijal v treh različicah [51].

d) *Umetnost*

Tine Debeljak je v Žakljevih pesmih prvi zaznal pomembno slikarsko razsežnost. »Njegove sočne impresije so med prvimi slovenskimi, kajti njegov opis nastopanja mraka že ni več samo máchovsko romantično razpoloženje, temveč že tudi barvanje platna s pravimi slikarskimi odtenki« (Debeljak 1975: 109). Ta posebnost se kaže že v Žakljevih pesmih z motiviko bodisi pomladnega cvetja ali gojenih vrtnic. Toda ta povezanost z umetnostjo je pri Žaklju veliko globlja, bolj daljnosežna. Žakelj je bil vizualno nadarjen. Ali je imel tudi spretno roke za likovno izražanje, ostaja odprto. Pri pesmi *Pevza ljubésin in smert* [55] je pri osmi kitici na drugi strani lista s svinčnikom shematično narisal cvet v smislu zvončnice. Če pomislimo na njegovega prednika Urbana Ažbeta, maminega sorodnika, ki je preskrbel milostno sliko Marije Pomagaj na Brezjah, in če še bolj resno vzamemo

⁴² Nadpis nečitljiv.

⁴³ Nadpis: Skitske [negotovo].

⁴⁴ Negotovo.

⁴⁵ Ine = druge. Prim. Inozemstvo = druge dežele, države.

njegovega naslednika Antona Ažbeta, slikarja in učitelja slikarstva v Münchnu, je ta narisana cvetec samo člen v rodovni verigi. Zaenkrat ni znano, da bi se zgledoval pri kaki pesniški šoli, čeprav je bila taka »ekfrastična poezija (o vizualnih umetniških delih)« značilna za angleškega pesnika Johna Keatsa (1795–1821).⁴⁶ verigi.⁴⁷

Žakljeva odločitev za tako smer je na zunaj očitna pri pesmi *Le memo* [64]. V strnjjenih vrsticah je napisana s svinčnikom na zadnjo stran tiskane perorisbe z motivom, kakor jo opisuje pesem. Kot da je pesem nastala po motivu na omejnjeni risbi. Če velja zraven pripisani datum: 3/12 / [19]40, je to ena Žakljevih zgodnejših pesmi, vendar tako zrela, da jo po jezikovni čistosti Tine Debeljak (1957: 100–102; 117) ocenjuje za jezikovno najboljšo Žakljevo pesem.

Slikanje v besedi se je Žaklju posrečilo v pesmi *Pepelnična*, ki je morda nastala celo po naročilu uredništva *Kmetijskih in rokodelskih novic* (1846). Prvi dve vrstici v prvi kitici sta prepesnjen obredni obrazec na pepelnično sredo pri obredu posipanja s pepelom: »Spominjaj se človek da si prah in da se v prah povrneš.« Žakelj misel o končnosti prenese na celotno vesolje. Od sedme do desete kitice kot da obnavlja fresko mrtvaškega plesa v hrastoveljski cerkvi: od kronane glave do berača je vse podvrženo smrti, od kraljevega žezla do siromakovih bergljic, beraškega plašča do kraljevega škrlata vse vse. Tiste, ki jih premaguje strast in se pogrezajo v omamo, svari: »Náj bo v spomin danášnjji ti pepel: / Le bogoljúbu ptuj je grôba strah.«

Iz ohranjenih fragmentov pesnitve o sveti Ceciliji je očitna Žakljeva afiniteta do umetnosti sploh. Sam je ustvarjal v besedni umetnosti, snov te pesnitve pa se nanaša tako na arhitekturo (zidanje cerkve) in likovno umetnost (kip blažene oz. svete Cecilije, zavetnice glasbe), kot na glasbo, zlatarja in celo srebrarja, ki ustvarita in polepšata njeno glasbilo.

Njen glavni naslov žal manjka, obstajajo pa naslovi njenih razdelkov: *Legenda od sv. Cecilije*, *Uvod*, *Cerkvica sv. Cecilije: Zidanje*, *Darovi svete Cecilije*, *Godec*. V njih razen slovanske primere ni nobene apologije ilirizma ali panslavizma.⁴⁸ Nasprotno. Poudarjeni so izrecno imenovani »Slovenci« in »Slovenke« ([*Cerkv*]ica svete Cecilije. 1. Zidanje).

Z njo na začetku pesmi *Zidanje* naravnost filmsko opisuje vrvenje na ulicah, ko ljubljanskih prebivalci vseh stanov hitijo na tlako pri zidanju cerkve sveti Ceciliji,⁴⁹ »čas kraljice sladkih strun«

⁴⁶ Igor Maver, e-pošta, 2. april 2022. Iskrena zahvala!

⁴⁷ Takih slikarskih družin je na Poljanskem znano več: prim. Šubici in Sedeji.

⁴⁸ Narobe. Poudarjeni so izrecno imenovani »Slovenci« in »Slovenke« ([*Cerkv*]ica svete Cecilije. 1. Zidanje).

⁴⁹ Tudi po poizvedovanju (mi) ni znano, da bi kdaj v Ljubljani obstajala taka cerkev. Morda pa je imel Žakelj pred očmi kakšno drugo, le da ji je spremenil ime zavetnice. Ali pa je pesem čista fikcija.

Iz časti in iz ljubavi do svetnice godkinje
Kdej Ljubljanski ljud postavi cerkvico Cecilije.
Bogoljubi rod se zbira, nôsit dela trud in znoj;
Vse se giblje in se vpira, kakor mravelj skerbni roj.

Lej in cerkvica visôka zraste v milo slast ljudem,
Tak sijajna in široka, nedogledna strast očem!
In pred njo se povzdiguje lep zvoniku nebêški perst,
Ki kristjanom prikazuje, kam jih vabi sveti kerst (*Zidanje*, 9. in 10. kitica).

Tihota v njej »pobožnim dušam vliva mir«. Lepoti njenega kipa je posvečeno kar pet (5) kitic. Na oltar postavljeni kip svete Cecilije je kakor »odsvit nebeških zvezd«.

Vse nékak puhti v nebésa; mojster krila ji dodaj
In ušla bo brez slovésa s temne zêmlje v raj! (6. kitica)

Blagor têbi, mojster brumni, ki nam od Bogá poslan
Po umetnosti razumni vlil si v kamen terč,⁵⁰ hladán
Blagosti in njih krasôte, ki Cecilija jih sabó
Popustiv svetá togôte vzéla v nébo je svetó! (7. kitica)

Zanjo vneta mladina ga krasi z lilijami, pobožni zlatarski mojster ji potisne v roke »zlate goslice«, toda pozabil je na lok zanje. Zanj je poskrbel srebrar: »Urno nôge premenjuje, v cerkev bolj leti, ko grè, / In zlatarjevimu daru, zlatim goslam brez loka / Pomagaje hudim kvaru, srêbrosvetli lok dodá;« Fineso njunega dela, hkrati pa ironičnost do tekmovalnosti med njima avtor nakaže s pomanjševalnicama: *mojsterček zlatar*, *srebrarček* (Darovi svête Cecilije).

Šent-Cecilji se priporoča na stotine »Ljubljancov« in daleč »po Kranji«⁵¹ se širi njen ugled. Toda »kar ptujec je perrežal v kraje naših domačij, / Milih goslic glas je vtihnil, de je vmolknil pevski svet« (Darovi svete Cecilije).

Po posebnem znamenju za samoglasnik *-i-* se da sklepati, da je nastala v zgodnejšem obdobju, ko je avtor še imel kolikor toliko urejene življenjske razmere in možnosti za obsežnejše pisanje. To bi lahko bilo v bogoslovju – dogajalni prostor pesnitve je v Ljubljani! – ali pri baronu Gusiču v Gradacu pri Črnomlju, kjer je bil po posvetitvi v mašnika domači učitelj njegovim otrokom.

Tudi življenjski nazor v fragmentih je še optimističen. Predvsem pa je še verjel v umetnost, tokrat v glasbeni obliki:

Oj Ljubljanci, vi Ljubljanci, belga mesta čvrsti ljud,
Ne bodite več zaspanci, iz nóg in pet vrzite trud.

⁵⁰ terč = ? Tudi s pomočjo etimologov ni bilo mogoče najti prave razlage.

⁵¹ Po Kranji = po Kranjskem. Tudi ta krajevni prislov priča o zgodnjem nastanku pesmi.

In plešite in vrtite se na króge, krogice,
Godcov-pevcov zdravlje pite in spoštujte strunice.

Vaši dedje so spoštovali jih tak skrbno noč in dan,
Pili, peli pa plesali, vrgli vse skrbi na stran;
In odkod de tole pride, pôje pevče-godče zdaj: (nadpis: pa so tudi molili)
Pesem naj vam v um zaide, v njem ostane vekomaj! (*Uvod*)

V več Žakljevih pesmih s spomini na otroštvo ali zdravljenje bolečine v naravi je izrazita motivika ptic: goske, kos, lastovka, penica, slavček (= Filomela, filomela), škrjanček, vran (prim. [31, 32, 36, 45]).

In melodije božje filomele
Po oživljenim gaju spet doné;
Vse rado sluša pesmi nje vesele –
Že mêni serčne žalosti budé! [37]

V ustvarjalnih letih je njihovo petje sublimiral v slavčkovo, in sicer kot pesnikov nedosegljiv cilj. Čeprav se pogosto vrača k metafori slavca za pevca, pesnika v današnjem pomenu,⁵² se za lastno ustvarjanje zadovolji s komaj znano ptico pevko: »Pa vendar penica tudi sladko pôje« [št. 19].

V civiliziranem oz. urbanem okolju slavčka zamenja godec. V orientalski kulturi naj bi gospôdo, zbrano pod šotorom zabaval godec in pevec v eni osebi. Toda kraljeva hči ga popolnoma očara in zaradi nedostopnosti, ki se je zaveda, postane otožen. Njegova odkritosrčna izpoved navzoče gane do solz. In vendar je pesem *Pevca ljubezen in smrt* podnaslovljena kot balada.

V fragmentih pesmi o sveti Ceciliji je pod naslovom *Godec* znanih deset kitic, nadaljevanje pa manjka. Bliža se Ljubljani, strt in lačen, zato v božjem hramu zavetnici glasbe nima kaj darovati. Zapoje ji, kakor je ona s svojim pela v čast Bogu:

Oj Cecilija svetnica, nebeščanka blažena,
Godcu mila pomočnica, strun kraljica milena,
Sreba in zlata jaz nimam, strune medlo me rede
K zlatu deni pa, kar imam – pesmi kar jih zna serce.

Pel ti v dar bom, in glasila se ti struna bo v poklon
Sej zlato je pesmem mila, in srebro je strunic dan
In ti sama darovala si kdaj pesmi v dar Bogu,
S strunami privabljevala k sebi angele miru.

In nji v dar on zdaj zapoje, ter zagode nji na čast,
Ji potoži reve svoje in nadlog in stisk napast,

⁵² Več o tem že v komentarju k Žakljevim *Pesmim*, 1922, 261–264.

Kak de, kjer narod tuguje, pevcam sreča ne cvete,
De kjer ptujec gospoduje, pesem že v dnu serca mre.

Godcu ni toliko mar za osebne težave, boli ga družbena, narodnostna problematika, kar živo ponazarja z metaforiko iz vsakdanjega življenja, z vremenom in materinstvom:

Sej boji se pevec peti, godec je tam čuden gost
Kjer ljudje žive v trepeti, kjer je ljudstva hrana post,
Ah trepet je sever hladni, ki v njem serca ledene,
Glad pa tat veseljakradni, ki za radost nič ne ve.

Ah kak milo in žalobno se mu pesmica glasi,
Kak težavno in turobno goslic glas krog nje medli;
Tak, kdar bolno dete joka, mile matere pojo,
Od skerbi jim serce poka, kak bi petje blo sladko!

Pomenljivo je, da Žakelj na dveh mestih poudarja: gosli so utihnile, odkar je tujec v deželi. Spredaj je to trdil izjavni osebek, tu pa godec.

In nji v dar on zdaj zapôje ter zagode nji na čast,
Ji potoži reve svôje in nadlog in stisk napast,
Kak de, kjer narod tuguje, pevcam sreča ne cvetè,
De kjer ptujec gospoduje, pesem že v dnu serca mrè
(*Darovi svete Cecilije*; 5. kitica)

Tožbe užaloščenega godca ganejo »godkinjo, blaženo Cecilijo« in mu podari svoj lok, s katerim si bo opomogel in delil veselje z njim in pesmijo, kamor koli se bo podal. Žal tudi tu nadaljevanje manjka. Da pesem ni dokončana, kaže manjkajoča po treh vrsticah zadnja, četrta vrstica v 10. kitici. Nadaljevanja pa ni, niti vejice na koncu vrstice: »In kdar našel boš kje revo, stokajočo z mnogih nuj«

Na še višjo umetnostno raven pa Žakelj seže z motivom klavirja. Teга je bil razen v študijskih zavodih lahko deležen le pri baronu Gusiču v Beli krajini. Toda po pesmi *Kdar strunni duh v klavirju bdije* [52] sami sodeč je pesem nastala v poznejših letih, ko je bil le izjemoma povabljen v gosposko okolje. Njegovi zvoki so popolnoma prekrili turobno razpoloženje, vrnilo sta se veselje in mir, vrnil se je »svetli genij – navdihnjenjênje, »drug⁵³ iz prejšnjih let«.

Kdar strunni duh v klavirju bdije
Zbujen od umetavnih rok,
Kdar glasov slast se ž-njega lije;
Pozabim na ves zdih in stok.

⁵³ Drug = tovariš.

V dnu pers se mi budi valnênje,
In radost, drug moj z prejšnjih lét,
In svetli genij – navdihnjenjênje –
Mi v mračno dušo zajde spét.

In zdi se mi, de 'z zvezd otira,
Z lazurnih jasnih visokóst
Mi v sercu stopi angel mira
Nebeških sêl zažêlen góst.

Igràj, o godec, čudodelni
Poslanec miliga nebá.
Klavirja tvojiga glasi smélni
So up in slast in lek sercá.

Besedám pésmic perotnice
Dajêš de vračajo domú
Se na – njih spét tje nad zvezdice
Tje v kraje svojiga rodú [52].

Iz 19. stoletja ne poznam slovenskega pesnika, ki bi druge vrste umetnosti, kakor sta tu kiparstvo z zlatarsko in s srebrarsko umetnostjo, in inštrumentalna glasba priznaval tako vlogo za lasten pesniški navdih. Ta njegova sposobnost sinestezijske daje Žaklju posebno mesto v slovenski poeziji.

Medbesedilnost

Žaklja spremlja očitek, da je posnemal in prenarejal tuja besedila.⁵⁴ Od kod bi jemal? Če je znal slovanske in druge jezike, kar mu sodobniki priznavajo, je veliko bral in se spotoma navzel njihovega besedja.

Kot da bi Tine Debeljak skušal popraviti, kar je bil zagrešil med II. svetovno vojno, da ni dal zelene luči za objavo Žakljeve pesniške ostaline. Z objavo nekaterih pesmi Rodoljuba Ledinskega je želel opozoriti nanjo in po njegovem na Žakljevo nihanje med Vrazom in Prešernom, v dodanem komentarju pa razširiti vedenje o slovenski poeziji v obdobju med Prešernom in Levstikom. Žakljeve pesmi izpričujejo veliko razgledanost po tedanji svetovni romantični literaturi, kar da dokazujejo prevodi in privzemi motivov in pesniških oblik. Zato zasluži posebno znanstveno obravnavo na podlago celotne ostaline in objav (Debeljak 1957: 117).

Slodnjakova trditev (1979: 418) o Žaklju, da se je v pesnjenju opotekal med epigonstvom in ustvarjanjem, bi danes raje prevedli v vprašanje o medbesedilnosti.

⁵⁴ Danes je to celo modno.

a) »Žaklja je prebudil Metelko, in tudi on je po kratkem ilirskem intermezzu šel za Prešernom« (Slodnjak 1979: 418). Predzadnja kitica sledeče pesmi se zavestno naslanja na Prešernovo *Slovo od mladosti*, s čimer se je avtor uvrstil tudi v literarni kod svojega časa:

Ah, srečne ure, hitro ste minule!
Vas ne pripelje pomlad več nazaj;
Cvetlice vaše so se koj osule.
In v sercu mi bo zima vékomaj (*Pesem zapušene*, [37]).

Žaklju so pripisovali (Viktor Steska, Janez Dolenc in Anton Slodnjak) kar dva sonetna venca, kar že samo po sebi meri na Prešernov vpliv. Toda razen števila (2×15) ohranjeni soneti ne dajejo takega vtisa. Ivan Grafenauer (1900: 186) je šel celo tako daleč, da bi Prešeren utegnil izboljševati Žakljeve zapise »narodnih pesmi« Le zakaj? Saj je sam dobro pisal. Kako se je trudil in jih po lastnem prepričanju izboljševal, se vidi iz različic njegovih avtorskih rokopisov, ki jih najbrž ni dajal drugemu (le komu?) popravljati.

b) Anton Žakelj je že v začetku svojega ustvarjanja eno svojih pesmi posvetil Valentinu Vodniku kot pesniku. Toda če ga je privlačil prvi slovenski pesnik, je bral tudi njegovo pesem, posvečeno *Vršacu* in od tod njegov poskus za lastno pesem *Begunšica*. Vendar ni ostalo le pri njej. Bohinj in Bled sta postala simbolni topos slovenske literature v Prešernovem *Krstu pri Savici*. V Žakljevi nedokončani oz. nedodelani pesnitvi *Bled* se da najti interference med obema besediloma. Pozneje sta nastali še vsaj dve: o *Triglavu*⁵⁵ kot najvišji slovenski gori in *Blegaš* v več pesmih, toda nobena ni dokončana. Najvišji hrib v Loškem pogorju je imel za Žaklja najbrž skoraj mitičen pomen že zaradi matere, katere rojstni dom je bil tako rekoč pod Blegošem, zato je bilo razočaranje nad samim seboj v njegovi bližini še toliko večje. Žakelj je bil prostorsko in rodovno občutljiv, o tem priča tudi njegov psevdonim Ledinski – po očetovi hiši in njegovem rojstnem kraju.

c) Matjaž Kmecl pogreša premislek o vplivih Jovana Vesela Koseskega na Rodoljuba Ledinskega. Prav šolski začetki iz tukajšnje faksimilne izdaje najbrž opravičujejo odgovor na to vprašanje.

⁵⁵ Stoji Triglava velikan / na robu kot da gre za nadaljevanje: ... in bohinj kakor bajka / Gore bledijo nad gorami / Ko de b' bil z divjimi vodami / Na naglim zmerznil ocean (prej okean). / Posred (prečrtano Po..) Lej sred gromov v temi porfirni / Se čut čut da nam še dozret / Tak kot se v dalji neizmerni (naprej je odtrgan list).

č) Stil in motivika ter posamezni srbohrvaški izrazi v pesmih kažejo, da je poznal tudi srbsko in hrvaško liriko.⁵⁶ Debeljak trdi, da je Žakelj sledil *Vrazu*, oba pa da sta imela istega vzornika, Kollárja, in celo njegovo besedišče da je bolj ilirsko kot prešernovsko gorenjsko.

d) Žakelj je zbiral »slovenske narodne pesmi«, zato bi bila dobrodošla tudi posebna razprava o slovstveni folklori v Žakljevih avtorskih pesmih.

Marsikatero značilno besedo je prevzel iz drugih slovanskih jezikov. In zaradi nekaj takih primerov, ki sploh ne prevladujejo in jih je v naslednjih različicah že tudi izločal, ga prezirajo kot pesnika.

e) *Vrazu* ga je približevala slovanska romantika (Karel H. Mácha, Jan Kollár, Karel J. Erben ...), katere vpliv da se čuti tudi v pesmih, čeprav predlog zanje ne pozna, sluti pa na njih duhá (Debeljak 1975: 109).

f) Kot specialist za poljsko književnost, dvomi, da je *Moja Milica* [65] izvirna Žakljeva pesem, češ da mu »dela vtis lepe rokokojske pastoralne poezije [...] kot da bere poljsko galanterijsko poezijo Stanislavovske dobe« (Debeljak 1957: 99–100).

g) Žakljevi prevodi Puškina in Deržavina in nekateri motivi (rusalke, nekatere besede) v njegovih pesmih to prav gotovo potrjujejo.⁵⁷ Izjemno navdušenje nad zvezdnim nebom v pesmi *Bog* daje vtis, da se je je avtor lotil pod vplivom Kantove filozofije, v kateri ima pojem »zor« poseben pomen. Z milijoni zvezd prepreženo nebo, »nebes« je proti Neimenovanemu, ki ga izjavni osebek neposredno nagovarja, »Ko kapljica v morje izlita / Tak sije nebes pred tabo / Pa kaj je svet vse proti meni / In kaj sim proti tebi jas⁵⁸ [?]. [...] Če si on, revež, že drzne primerjati z njim, ki ga še zmeraj ne imenuje, vidi »komaj pikco slabo / In kaj sim jaz prot' tebi – nič!« Zaradi prikritosti nagovorjenega osebka, nastane vtis, da gre za panteizem? Vendar ne. Glede na izkušnjo, ki jo ima z njim, je neimenovani svetopisemski Bog.

»Ah nič! Pa vendar v meni siješ
Ti z veličanstvom vsih dobrot,
In sebe v meni zobrazuješ

⁵⁶ V njegovi zapuščini da je ostala zadolžnica za neko cirilsko knjigo.

⁵⁷ Ob prevodu te Deržavinove pesmi se dovolj zadržujem v komentarju k Žakljevim *Pesnim* (Idrija 2022), vendar le pod vtisom besedila od *Svetilnic všganih milioni naprej*, kar sem pač prejela iz druge roke. Šele ob temeljitem pregledu in ureditvi Žakljeve ostaline se je pokazalo da gre za Žakljev prevod Državinove pesmi *Bog*.

⁵⁸ Tu gre najbrž za grafično interferenco med gajico in bohoričico.

ko sonce mali kaplji rod.
Nič. Pa življenje pokušujem,
z nesitim duhom poletujem
nekako vedno gor v nebo.
Da si, to mi iz duše sluje,
poga[n]ja misli, razsoduje:
Jaz sem. – Tedaj si tudi ti.«

Potem spet nastopi faza, ki bi jo prav znala okarakterizirati le filozof in teolog.
Kot človek je res središče stvarstva:

Ti si. Priroda to spričuje.
Glasi mi moje srce to,
Tega me um moj uveruje prepričuje.
Ti si – in jaz že nisem nič
en del sem cele vesoljnosti,
postavljen, zdi se mi, v srednosti,
med vsih stvarjenih bitij raj;
Kjer končal si stvari telesne,
Kjer duh[ov]e si začel nebesne,
verigo bitij zvezal si z menoj

Svetov usodnih sem veriga,
sem zadnja stopnja vseh stvari,
sem gnoz svetov, povsod pričjočih / bližečih,
sem zadnja stopnja vseh stvari,
Sem sredotočje vseh živečih,
podobe božje sem odblesk.
S telesom v prah se razdrobljujem,
in z umom grômu poveljujem
Sem car, sem rob, sem črv, sem Bog!

Deržavinova pesem je vzbudila med slovenskimi pesniki veliko pozornost. Saj jo je prevedel tudi celo Fran Levstik: *Bog* (Po Deržavinu), na samem začetku izhajanja Janežičevega *Slovenskega Glasnika* 1. zvezek, št. 1, 1–3. Josip Stritar mu je sledil z lastno pesmijo *Bog* (*Slovenski Glasnik*, 3. zvezek, št. 1, 1. jan. 1859, 1). Zaradi umanjkanja datuma ni mogoče reči, ali je bil Žakljev prevod zgodnejši, ali ga je k njemu nagnila Levstikova in Stritarjeva objava.

h) O Žakljevi seznanjenosti z nemško literaturo in prevodih iz nje pričajo nekateri Žakljevi prevodi, ki jih v monografiji obravnava Urška Perenič.

i) Slodnjak (1979: 418) na podlagi pesnikovih žanrskih poskusov (balada, ritor-nelica, epigram, sonet: klasični, repati, s pripevom, kancona) dokazuje Žakljevo povezanost z italijansko klasicistično in renesančno liriko, kar ga družbi s Čopovim krogom, s Čbeličarji, iz katerih je izšel (Debeljak 1975: 109).

Žaklja je privlačila italijanska literatura, saj se je zanimal za Manzoniya, ker se je pri njem hotel učiti pisanja proze (Dolenc 1992: 382).

j) Prav tako bi bilo dobro premisliti njegovo navezanost na grško (citati) in latinsko (omemba) literaturo.

k) Sliši se neverjetno, toda motivika razvalin in strastna naklonjenost umetnostni snovi ga povezujeta tudi z angleško literaturo.

Dovolj tém za študij medbesedilnosti pri Žaklju.

Sklep

1. Smisel faksimilne izdaje Žakljevih besedil je prav v tem, da omogoča študiozno poglobljanje vanje brez vnaprejšnjih predsodkov, ker so njegovo delo presojali le po objavah, za obliko katerih ni bil zmeraj sam odgovoren, saj se po nekaj ohranjenih rokopisih vidi, da so mu jih popravljali. Zgolj »noviški pesnik« je bil po sili razmer. Nazadnje se tudi v njih ni več oglašal. Ali je odkril, da mu škodijo ali pa ga niso več vabili vanje. Kako da ni objavljaj v *Slovenskem Glasniku*. Najbrž ni imel denarja, da bi ga lahko naročil in je bilo s tem povezano tudi objavljanje v njem.⁵⁹

2. V »jati pevcev« (Žakelj) v obdobju med največjim slovenskim pesnikom Francetom Prešernom (1800–1849) in Simonom Jenkom (1835–1869), ki ju je slovenska literarna zgodovina že zgodaj kanonizirala, je Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski (1816–1868) zbujal največ upanja.

3. Prednost obravnave rokopisnega gradiva je, da omogoča slediti pesnikovemu ustvarjalnemu procesu: ujeti navdih v nekaj besed ali vrstic, zaznati eruptivni zapis morda nikoli dokončane pesmi, prepoznati tehtanje posameznih izrazov, se čuditi novim in novim nadpisom s črnilom ali svinčnikom, slutiti avtorjevo kompozicijsko stisko ob prestavljenih verzih in celó celih kitic in si končno oddahnniti ob nekaterih zglednih čistopisih.

4. Samo nekaj Žakljevih pesmi je datiranih, zato prvi razdelek predstavlja možnosti, kako bi se še dalo odkriti čas njihovega nastanka: črkopis (bohoričica,

⁵⁹ To se da sklepati iz prošnje A. Ž. [= Anton Žakelj?], na katero odgovarja urednik, da mu ne more ustreči, ker nima več primerkov.

gajica), nekateri samo zanj značilni grafični znaki: (*y* za *č*, znak za *i* iz grške abecede in vijugice (tilde) v nekaterih pesmih), narečne posebnosti iz njegovega domačega rovtarskega in drugih (gorenjsko, dolenjsko, koroško, primorsko, štajersko, prekmursko) slovenskih narečij, pristajanje na knjižno normo in navajanje na nove slovnične oblike.

5. Slovenska literarna zgodovina je utrdila stališče, da je Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski podlegel Prešernovemu vplivu. Prezrto pa je ostalo vprašanje, kolikšen je odtis Jovana Vesela-Koseskega v Žakljevih pesmih. Zaradi velike večine objav zgolj v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* se ga je prijel spotikljivi atribut »noviški pesnik«, kar mu je zaradi dolgotrajnega podcenjevanja Bleiweisovega deleža pri razvoju slovenske kulture avtomatično znižalo ceno.

6. Tine Debeljak je ob soočenju z Žakljevo rokopisno ostalino skušal prvotno lastno oceno popraviti s trditvijo, da se je po Vrazovi zaslugi navezoval na slovansko romantiko (Mácha, Kollár, Erben). Motivika rusalk in nekatere besede v Žakljevih pesmih ter prevodi Puškina in Deržavina to potrjujejo. Drugi so na podlagi pesnikovih žanrskih poskusov (ritornelica, epigram, sonet: klasični, repati, s pripevom, kancona) dokazovali njegovo povezanost z italijansko renesančno liriko. Tukajšnja motivika daje v premislek Žakljevo spogledovanje z angleško romantiko. Asociacija nanjo se mi je zbudila ob Žakljevi pesmi *Razvaline*.

7. Žakljevo neprestano dopolnjevanje pesmi: številne oblikovne, verzne in sporočilne variante pričajo, da je bil pesnik po naravi in je veliko dal na formo, le da ni imel sogovornika, ki bi podpiral in usmerjal njegovo ustvarjalnost. Od stilemov izstopajo podvojene pomanjševalnice in sestavljeni pridevniki, poosebitve in številni miselni prestopi, v katerih je bil pravi mojster.

8. Pokrajinsko opredeljena motivika (Idrija, Ribnica, Blegaš, Veliki Trn) pričajo o Žakljevi prizemljenosti, šolski začetki pa o podleganju tedanjim literarnim vplivom in iskanju lastnega izraza.

9. Opazno je njegovo spoštovanje pesniške tradicije (Vodnik) in nihanje med ilirizmom in slovenstvom. *Smaragd* je Žakljev davek prvemu; *Slovenja* v zadnji kitici celó omenja Evropo, s čimer se navezuje na *Ilirijo oživljeno*. *Slovenček* morda meri na majhnost slovenskega naroda: Povezal je razbite, združil sovražno zatrte in »slovenske sestrice« (= slovanski narodi), bodo zmodrile »Evropo« z naukom o resnici in svobodi. Gre za slovanski mesijanizem, ki je imel o carski Rusiji napačno predstavo (Berdjajev 2018: 73–118).

10. Žakelj je celo objavil več pesmi na temo pesniškega poslanstva, kot da bi hotel braniti status umetnika. Za zgled, da ne more zavreči, kar je v njegovi naravi, daje grlico, slavca in rožo (vrtnico). Kakor sta si pesnik in slavček podobna v trpljenju, si želi, da bi si bila podobna tudi v slavi. »Z zaničevavci pevcov«, tj. pesnikov obračunava že pred Ivanom Cankarjem.

11. Idrijski rudarji in strokovnjaki, zdravniki, ki so spremljali njihovo težaško delo pod zemljo, so čisto drugače doživljali bujno naravo, ko so prišli iz podzemlja na beli dan. Žakelj ima veliko pesmi z motiviko cvetja. Kadar ga navdušuje v naravi, se pridružuje slavnim idrijskim botanikom (G. A. Scopoli, Baltazar Hacquet, Franc Hladnik, Henrik Freyer).

Med najboljšimi pesmimi so tri: o mahu, spomladanskem cvetju in vijolici.

V ustvarjalnih letih je lastno petje sublimiral v slavčkovo kot pesnikov nedosegljivi cilj. Zadovolji se, da je samotna penica v rožnem grmu. Rože (vrtnica) so mu postale dobrodošla metafora za »slavčkovo« Lavro.

12. Iz 19. stoletja ne poznam slovenskega pesnika, ki bi druge vrste umetnosti, kakor sta tu kiparstvo z zlatarstvom in srebrarstvom in inštrumentalna glasba priznaval tako vlogo za lasten pesniški navdih. Ta njegova sposobnost sinestezije daje Žaklju posebno mesto v slovenski poeziji.

13. Žakljevi pismi, le z enim mesecem presledka med njima dvema različnima naslovnikomoma sta pomemben dokument njegove spoštljivosti do naslovnikov in njunem upoštevanju tudi po stilu pisanja. Urejena pisava in posebno čistopisi pesmi izkazujejo urejenega človeka.

Viri in literatura

Viktor STESKA, *Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski. Njegovo življenje in delo* (tipkopis), 36 strani.

Nikolaj Aleksander BERDJAJEV, 2018: *Izviri in smisel ruskega komunizma*. Ljubljana: Družina.

[Janez] BLEIWEIS, 1844: Pogovori uredništva, *Kmetijske in rokodelske novice* 2, št. 7, (14. 2.).

Janez BLEIWEIS, 1858: Iz Ljubljane do Žirov. Potopisne črtice. *Novice gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari* 16, št. 26, 27, 205–206, 213–214 (= *Žiri in Žirovci v slovenski literaturi*, antologija, (ur. Marija Stanonik), *Žirovski občasnik* 11–12, Žiri 1987).

Tine DEBELJAK, 1957: Iz gradiva o Žaklju-Ledinskem, *Vrednote* 4/1. Buenos Aires.

- Franc Saleški FINŽGAR, 1962: *Izbrana dela* 7. Celje: Mohorjeva družba.
- Iztok GEISTER, 1980: *Slovenske ptice*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ivan GRAFENAUER, 1909: *Zgodovina novejšega slovenskega slovstva* II.
- Ivan GRAFENAUER, 1911: *Iz Kastelčeve zapuščine*. Pomnožen in popravljen ponatisk iz Časa IV. Ljubljana: Katoliška bukvarna.
- Alfonz GSPAN, 1979: *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja*, II. knjiga. Ljubljana: Slovenska matica.
- Anton JANEŽIČ, 1868: Osmrtnica, *Slovenski Glasnik* 11, št. 6.
- Josip JURČIČ, 1868: Kamen na grob! *Slovenski glasnik* 11, št. 3.
- Janko KOS, 2022: France Prešeren in generacija Antona Žaklja. *Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski in njegov čas. Razprave 27*. Ur. Marija Stanonik. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 65–73.
- Stanko KOTNIK, dr. Jože POGAČNIK (ur.), 1974: *Štefan Modrinjak*. Maribor: Založba Obzorja.
- Zmaga KUMER, 1965: Potujoči verzi. Prispevek k raziskovanju stila slovenske ljudske pesmi. *Narodno stvaralaštvo – Folklor* 4, Beograd.
- Niko KURET, 1965: *Praznično leto Slovencev* I. Celje: Mohorjeva družba.
- Lino LEGIŠA, 1977: *Pisanice 1779–1782 / Die Gedichtsammlungen Pisanice 1779–1782*. Ljubljana: SAZU, razred za filološke in literarne vede. Dela/Opera 34. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede.
- Maks MIKLAVČIČ, Jože DOLENC, 1968: *Leto svetnikov* I. Ljubljana: Zadruga katoliških duhovnikov.
- Jože MUNDA (ur.), 1991: *Slovenski biografski leksikon* 15. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- Marko POHLIN, 1788: *Kratkozhasne uganke inu zhudne kunshte iz wele shôle od Petra Kumrasa*. So na prudej v' Lubljani: per Vincenzu Ruzicku mejstn. Buqvavęszu pod Tranzho (Na Duneju: per Christianu Grosserju).
- Drago SAMEC, 2022: Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski in njegova bibliografija. *Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski in njegov čas. Razprave 27*. Ur. Marija Stanonik. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 193–216.
- SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON I, Abraham – Lužar, Zadruga gospodarska banka, Jugoslovanska tiskarna, Ljubljana 1925 –1932.
- Marija STANONIK, 2019: Anton Žakelj – Rodoljub Ledinski in Mlada Breda. *Rajko Nahtigal in 100 let slavistike na Univerzi v Ljubljani. Monografija ob 100. obletnici nastanka Oddelka za slavistiko Filozofske fakultete UL*. Ur. Petra Stankovska, Aleksandra Derganc, Alenka Šivic-Dular. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze.
- Marija STANONIK, 2020: *Pesnjenje v vojaški suknji in proti njej (1515–1918)*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Marija STANONIK, 2022: Labodji spev Milka Matičetovega, *Tra ricerca sul campo e studio a tavolino/ Contributi per i cento anni dalla nascita dell'acadmico Milko Matičetov / Med*

terenom in kabinetom. Ob 100. obletnici rojstva akademika Milka Matičetovega. A cura di / ur. Marija Stanonik, Han Steenwijk. Padova: Cleup sc/ Coop. Libreria Editrice Università di Padova.

Silva TRDINA, 1965: *Besedna umetnost* II. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Valentin VODNIK, 1988: *Zbrano delo*. Ur. Janko Kos. Ljubljana: DZS.

VREDNIŠTVO, 1868: [Osmrtnica], *Slovenski Glasnik* 11, št. 6.

France ZADRAVEC, 1988: *Sveta si zemlja ...* Ljubljana: Prešernova družba.

Oscar WILDE, 1959: *Pravljice* (Kondor). Ljubljana: Mladinska knjiga.

SVETO PISMO STARE IN NOVE ZAVEZE, 1997: Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov, Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

Povzetek

IZ PESNIŠKE DELAVNICE ANTONA ŽAKLJA-RODOLJUBA LEDINSKEGA

Smisel faksimilirane izdaje Žakljevih besedil je prav v tem, da bo omogočala študijozno poglobljanje vanje brez številnih vnaprejšnjih predsodkov, ki so nastali, ker so Žakljevo delo presojali le po objavah – iz ohranjenih rokopisov se vidi, da so mu objavljene pesmi pogosto popravljali, za kar pa Žakelj ni bil odgovoren. Ob številnih drugih pesmih zbledijo tudi pogosti očitki o njegovi odvisnosti od Prešerna. Zgolj »noviški pesnik«, s čimer ga ponižujejo, je bil po sili razmer in nazadnje se v njih tudi ni več oglašal. Ali je odkril, da mu škodijo, ali pa ga niso več vabili vanje? Zakaj ni objavjal v *Slovenskem Glasniku*? Najbrž ni imel denarja, da bi ga naročil, s tem pa je bilo povezano tudi objavljanje v njem.

V »jati pevcev« v obdobju med največjim slovenskim pesnikom Francetom Prešernom (1800–1849) in Simonom Jenkom (1835–1869), ki ju je slovenska literarna zgodovina že zgodaj kanonizirala, je Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski (1816–1868) zbujal največ upanja.

Prednost obravnave rokopisnega gradiva je, da sledi pesnikovemu ustvarjanju, tj. ujeti navdih v nekaj besed ali vrstic, zaznati eruptivni zapis morda nikoli dokončane pesmi, prepoznati tehtanje posameznih izrazov, se čuditi novim in novim nadpisom s črnim ali svinčnikom, slutiti avtorjevo kompozicijsko stisko ob prestavljenih verzih in celo celih kitic in si končno oddahniti ob nekaterih zglednih čistopisih.

Kronologija pesmi

Samo nekaj Žakljevih pesmi je datiranih, zato prvi razdelek predstavlja možnosti, ki omogočajo ugotoviti čas njihovega nastanka: črkopis (bohoričica, gajica), nekateri značilni grafični znaki: (*y* za *č*, znak za *i* iz grške abecede in vijugice (tilde) v nekaterih pesmih), narečne posebnosti iz njegovega domačega rovtarskega in drugih (gorenjsko, dolensko, koroško, primorsko, štajersko, prekmursko) slovenskih narečij, usvajanje knjižne norme v času novih jezikovnih oblik.

Medbesedilnost

V slovenski literarni zgodovini se je ukoreninilo stališče, da je Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski podlegel Prešernovemu vplivu. Prezrto pa je ostalo, kolikšen je odtis Jovana Vesela-Koseskega v Žakljevih pesmih. Zaradi večine objav v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* se ga je prijel spotikljivi atribut »noviški pesnik«, kar mu je zaradi dolgotrajnega podcenjevanja Bleiweisovega deleža pri razvoju slovenske kulture avtomatično znižalo ceno.

Tine Debeljak je glede na Žakljevo rokopisno ostalino skušal prvotno lastno oceno popraviti s trditvijo, da se je Ledinski po Vrazovi zaslugi navezoval na slovansko romantiko (Mácha, Kollár, Erben); to potrjujejo tudi motivi rusalk in nekatere besede v Žakljevih pesmih in prevodi Puškina in Deržavina. Drugi so na podlagi pesnikovih žanrskih poskusov (ritornelica, epigram, sonet: klasični, repati, s pripevom, kancona) dokazovali Žakljevo povezanost z italijansko renesančno liriko. Tukajšnja motivika daje v premislek Žakljevo spogledovanje z angleško romantiko. Asociacija nanjo se mi je zbudila ob Žakljevi pesmi *Razvaline*.

Poetika

Žakljevo neprestano dopolnjevanje pesmi (številne oblikovne, verzne in sporočilne variante), pričajo, da je veliko dal na formo in da je bil pesnik po naravi, le da ni imel sogovornika, ki bi podpiral in usmerjal njegovo ustvarjalnost. Od stilemov izstopajo podvojene pomanjševalnice in sestavljeni pridevniki, poosebitve in številni miselni prestopi, v katerih je bil pravi mojster.

Izbrana motivika

Pokrajinsko opredeljena motivika (Idrija, Ribnica, Blegaš, Veliki Trn) pričajo o Žakljevi prizemljenosti, šolski začetki pa o podleganju sodobnim literarnim vplivom in iskanju lastnega izraza.

Opazno je njegovo spoštovanje pesniške tradicije in nihanje med ilirizmom in slovenstvom. *Smaragd* je Žakljev davek prvemu; *Slovenja* v zadnji kitici celó omenja Evropo, s čimer se morda navezuje na Vodnikovo *Ilirijo oživljeno*. *Slovenček* morda meri na majhnost slovenskega naroda. To je edini »brat« slovenskih sedmih sestic [= slovanski narodi], Povezal je razbite, združil sovražno zatrite in »slovenske sestrice« bodo zmodrile »Evropo« z naukom o resnici in svobodi. Gre za slovanski mesijanizem, ki je imel o carski Rusiji napačno predstavo (Berdjajev 2018: 73–118).

Žakelj je objavil več pesmi o pesniškem poslanstvu, kot da bi hotel braniti status umetnika. Za zgled, da ne more zavreči, kar je v njegovi naravi, daje grlico, slavca in rožo (vrtnico). Kakor sta si pesnik in slavček podobna v trpljenju, si želi, da bi si bila podobna tudi v slavi. »Z zaničevavci pevcov«, tj. pesnikov, je obračunaval že pred Ivanom Cankarjem.

Idrijski rudarji in strokovnjaki, zdravniki, ki so spremljali njihovo težaško delo pod zemljo, so čisto drugače doživljali bujno naravo, ko so prišli iz rogov na beli dan. Žakelj ima veliko pesmi z motiviko cvetja. Kadar ga navdušuje v naravi, se pridružuje slavnim idrijskim botanikom (G. A. Scopoli, Baltazar Hacquet, Franc Hladnik, Henrik Freyer).

Med najboljšimi pesmimi so tri: o mahu, spomladanskem cvetju in vijolici (*Košarica ritornelic*, *Prvi šopek*, *Moja Milica*).

V ustvarjalnih letih je lastno petje sublimiral v slavčkovo kot pesnikov nedosegljivi cilj. Zadoljil se je, da je samotna penica v rožnem grmu. Rože (vrtnica) so mu postale dobrodošla metafora za »slavčkovo« Lavro.

V 19. stoletju ne poznam slovenskega pesnika, ki bi druge vrste umetnosti, kakor sta tu kiparstvo z zlatarstvom in srebrarstvom in instrumentalna glasba, priznaval tako vlogo za lasten pesniški navdih. Sposobnost sinesteziije daje Žaklju posebno mesto v slovenski poeziji. Žakljevi pismi dvema različnima naslovnikoma, med njima je en mesec presledka, sta tudi po slogu pisanja pomemben dokument njegove spoštljivosti do naslovnikov in njunem upoštevanju. Urejena pisava in posebno čistopisi pesmi izkazujejo urejenega človeka.

Zusammenfassung

AUS DER POESIE-WERKSTATT VON ANTON ŽAKELJ

Mit der Faksimile-Ausgabe von Žakeljs Texten soll dem Leser eine vertiefte unvoreingenommene Auseinandersetzung ermöglicht werden, die bislang nicht vollziehbar war. Žakeljs Texte waren durch Vorurteile gebrandmarkt. Seine Werke wurden lediglich nach den Veröffentlichungen beurteilt, für deren Form er nicht immer selbst verantwortlich war. Ganz im Gegenteil ist aus einigen seiner erhaltenen Manuskripte ersichtlich, dass sie korrigiert wurden. Auch die häufigen Vorwürfe bezüglich seiner willenslosen Unterwerfung Prešeren verblasen in Gegenwart zahlreicher anderer Lieder. Er wurde mit der Titulierung des „Zeitungsdichters“, eine Rolle, zu deren Ausübung er den Umständen entsprechend gezwungen war, gedemütigt. Schließlich unterließ er jegliches Bewerben seiner Person in der damaligen Presse. Dies könnte darauf deuten, dass man ihm Schaden zufügte, oder dass er nicht mehr zum Publizieren eingeladen wurde. Wohlmöglich war dies auch der Grund, dass er in der Literaturzeitschrift *Slovenski Glasnik* nicht mit seinen Werken erschien. Es könnte ihm auch das nötige Geld für ein Abonnement gefehlt haben, womit das Publizieren eigener Werke womöglich bedingt war.

In der sog. „Schar der Dichter“ erweckte Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski (1816–1868) in der Zeit zwischen dem größten slowenischen Dichter France Prešeren (1800–1849) und Simon Jenko (1835–1869), beide wurden von der slowenischen Literatur früh kanonisiert, die größte Hoffnung.

Der Umgang mit dem Manuskriptmaterial hat den Vorteil, dass es erlaubt, den Schaffensprozess des Dichters zu verfolgen, wie: Inspiration in wenigen Worten oder Zeilen festzuhalten, die eruptive Aufzeichnung eines vielleicht nie vollendeten Liedes zu erspüren, das Abwägen einzelner Äußerungen zu erkennen, Neues zu bestaunen bzw. neue Beschriftungen mittels Tinte oder Bleistift, seinem Leid durch seine Komposition und die Verschiebung von Versen, sogar ganze Strophen zu erspüren, und sich schließlich voller Erleichterung an den vorbildlichen Reinschriften zu weiden.

Chronologie der Lieder

Nur wenige von Žakeljs Liedern sind datiert, daher stellt der erste Abschnitt Möglichkeiten dar, den Zeitpunkt ihrer Entstehung zu bestimmen: die Rechtschreibung (das Bohorič-Alphabet, *slow.* bohoričica und das Gaj-Alphabet, *slow.* gajica), mit einigen nur für Žakelj charakteristischen grafischen Symbolen: (*y* anstatt *č*, *das Zeichen für den Buchstaben i* aus dem griechischen Alphabet und der Gebrauch der Tilde in einigen Liedern), dialektale Besonderheiten aus dem heimatlichen Gereuter-Dialekt (*slow.* rovtarsko narečje) und andere slowenische Dialekte (aus den Regionen Gorenjsko, Dolenjsko, Koroško, dem Küstenland, Štajersko und Prekmurje), dem Erwerb der literarischen Norm in der Zeit neuer Sprachformen.

Intertextualität

Die Ansicht, dass Anton Žakelj – Rodoljub Ledinski Prešerens Einfluss erlag, hat sich in der slowenischen Literaturgeschichte verfestigt. Übersehen wurde jedoch, welcher Einfluss von Jovan Vesel – Koseski in Žakeljs Gedichten verfolgt werden kann. Aufgrund der überwiegenden Mehrheit seiner Veröffentlichungen in der Nachrichtenzeitung *Kmetijske in rokodelske novice* erhielt Žakelj das abwertende Attribut des „Zeitungsdichters“, was ihm aufgrund der langjährigen Unterschätzung von Bleiweis' Anteils an der Entwicklung der slowenischen Kultur automatisch seinen Ruhm minderte.

Aufgrund von Manuskriptresten von Žakelj versuchte Tine Debeljak seine ursprüngliche Einschätzung zu korrigieren, indem er behauptete, Ledinski habe sich dank Vraz an die

slawische Romantik angeknüpft (Mácha, Kollár, Erben). Dies bestätigen auch die Motive der Meerjungfrauen und einige Wörter in Žakeljs Liedern und die Übersetzungen von Puschkin und Derzhavin. Andere konnten aufgrund der Genreexperimente des Dichters (Ritornell, Kanzone, Epigramm, Sonett, und zwar klassisch, im abschließenden dritten Terzett, im Refrain) Žakeljs Verbindung mit der italienischen Renaissance-Lyrik nachweisen. Die Motive hier berücksichtigen Žakeljs Liebäugelei mit der englischen Romantik. Die Assoziation dazu erwachte in Žakeljs Lied *Razvaline*.

Poetik

Žakeljs ständiges Ergänzen seiner Gedichte, worüber zahlreiche Formen-, Vers- und Inhaltsvarianten zeugen, deuten darauf hin, dass er großen Wert auf die Form legte, und dass er von Natur aus Dichter war, ihm jedoch der Gesprächspartner fehlte, der seine Kreativität unterstützten und lenken würde. Unter den Stilelementen ragen verdoppelte Diminutive und zusammengesetzte Adjektive, Personifikationen und zahlreiche mentale Übergänge heraus, in denen er ein wahrer Meister war.

Ausgewähltes Motiv

Die landschaftlich geprägten Motive (Idrija, Ribnica, Blegaš, Veliki Trn) zeugen von Žakeljs Bodenständigkeit, während die treuen schulischen Anfänge seine Unterwerfung den zeitgenössischen literarischen Einflüssen und der Suche nach einem eigenen Ausdruck erkennen lassen. Spürbar sind sein Respekt der dichterischen Tradition gegenüber und sein Schwanken zwischen dem Illyrismus und dem Slowenentum. Der *Smaragd* (*slow. smaragd*) kann als Žakeljs Treue zum Ersteren erkannt werden. Sein *Slovenja* erwähnt in der letzten Strophe sogar das Europa, womit Žakelj an Vodniks *Ilirija oživljena* anknüpft. Der *Slovenček* mag auf die Kleinheit der slowenischen Nation abzielen, indem er die Gebrochenen verband, die feindlich Unterdrückten und die „slowenischen Brüder und Schwestern“ (= in der Bedeutung der slawischen Völker) vereinte, in dem sie dem „Europa“ mit der Lehre über die Wahrheit und Freiheit Einsicht verleiht. Es handelt sich um den slawischen Messianismus, der eine falsche Vorstellung vom zaristischen Russland hatte (Berdjajev 2018: 73–118).

Ausgewähltes Motiv

Žakelj veröffentlichte sogar mehrere Gedichte zum Thema seiner poetischen Mission, als ob er seinen Status als Künstler verteidigen müsse. Als Beispiel dafür, dass er das, was in seiner Natur liegt, nicht ablegen konnte, erwähnt er Beispiele wie die Turteltaube, die Nachtigall und die Blume (Rose). So wie sich der Dichter und die Nachtigall im Leiden ähnlich sind, so sollten sie auch im Ruhm ähnlich sein. „An den Verächtern der Sänger“, den Dichtern also, übte er bereits vor Ivan Cankar Vergeltung.

Blumen

Die Bergleute und Fachleute von Idrija, sowie die Ärzte, die über deren harte Arbeit unter Tage wachten, erlebten die üppige Natur vollkommen anders, als sie am helllichten Tage aus dem Untergrund kamen. Žakeljs Lieder sind geprägt von Blumenmotiven. Immer wenn er von der Natur fasziniert wird, schließt er sich den berühmten Botanikern von Idrija an (G. A. Scopoli, Baltazar Hacquet, Franc Hladnik, Henrik Freyer).

In seinen besten Liedern tauchen folgende drei Naturmotive auf: das Moos, die Frühlingsblumen und die Veilchen.

In seinen Schaffensjahren sublimierte er seinen eigenen Gesang in das Ziel der Nachtigall als unerreichbares Ziel des Dichters. Er gab sich mit seiner Rolle als einsame Grasmücke im Rosenstrauch zufrieden. Die Blumen (Rosen) waren für ihn eine willkommene Metapher für die „Nachtigall“ Laura.

Aus dem 19. Jahrhundert ist mir kein slowenischer Dichter bekannt, der eine solch bedeutende Rolle als seine eigene poetische Inspiration in anderen Kunstwerken, wie der Bildhauerei mit Goldschmieden und Silberschmieden und der Instrumentalmusik anerkennen würde. Diese Fähigkeit seiner Synästhesie verleiht Žakelj einen besonderen Platz in der slowenischen Poesie. Die zwei Briefe Žakeljs, die er mit nur einem Monat Zeitunterschied an zwei verschiedene Adressaten verfasste, sind ein wichtiges Zeugnis seines Respekts gegenüber den Adressaten und ihrer Rücksichtnahme auch in Bezug auf deren Schreibstil. Die geordnete Handschrift und vor allem die saubere Rechtschreibung der Gedichte zeugen von einem ordentlichen Menschen.